

Дагъыстанлы *Къатъын*

Журнал уягълюлер учун

№ 3 / 2025

Улду Уъстюнлюкню
80 йыллыгына

*Къагърулу йылланы
жанлы эсделиклери*

SOS!

*Тофуна тюшме тынч,
чыкъма къыйын*

Оъз ишени
устасы

*«Тил оълсе – миллет
де оъле»*

Эсделик

Уъч ананы анасы

Залина Сулейманова

Гъар гюнлюк байраммы яда къыйын ишми?

«Женщина Дагестана»
на кумыкском языке
№ 3/2025

Учредитель:

Агентство информации и печати
Республики Дагестан

Главный редактор

Х. А. Шамилова j-dag@mail.ru

Редакционная коллегия:

заместитель главного редактора

С. Х. Булгаева sulgi65@mail.ru

Ответственный секретарь

Н. М. Керимова kerimk@mail.ru

Редактор русского выпуска

Г. Х. Асадулаева musaeva_gulnara@mail.ru

Редактор аварского выпуска

Б. Ш. Мухидинова bahu4y@mail.ru

Редактор даргинского выпуска

П. Г. Вагидова vagidova.2024@mail.ru

Редактор кумыкского выпуска

П. Х. Хайбуллаева bike-1970@mail.ru

Редактор лакского выпуска

А. Ю. Абдурахманова delia25@mail.ru

Редактор лезгинского выпуска

Н. Н. Ибрагимова shikhnabievai981@mail.ru

Редактор табасаранского выпуска

С. М. Исрафилова suvaynat@mail.ru

Корреспонденты:

А. Тажудинова

В. Ратенкова

Р. Бакидов

Заведующая редакцией

С. М. Гамзатова

Художественный редактор

Г. А. Курбан-Адамова guleymat@mail.ru

Адрес редакции и издателя:

367018, Республика Дагестан,
г. Махачкала, пр-т Насрутдинова, 1а.
j-dag@mail.ru; zhenshina_dag@e-dag.ru

Журнал отпечатан в типографии:
ГАОУ РД Издательский дом «Дагестан».

г. Махачкала, пр-т Насрутдинова, 1а.

Телефоны редакции:

65-00-36, 65-00-37, 65-00-39, 65-00-40.

Официальный сайт

журнала «Женщина Дагестана»:

женщинадагестана.рф

Дата выхода в свет 25.06.2025 г.

Формат бумаги 70 x 100 1/16.

Объем: 5,5 усл. печ. л.

Заказ № 0602. Тираж (3821) 720 экз.

Журнал для семейного чтения. Издается с 1957 г.
Выходит на аварском, даргинском, кумыкском,
лакском, лезгинском, русском, табасаранском
языках один раз в два месяца.

Свидетельство о регистрации СМИ ПИ

№ ТУ05-00429 выдано Управлением Федеральной
службы по надзору в сфере связи, информаци-
онных технологий и массовых коммуникаций по
Республике Дагестан.

Арт-директор – М. Ю. Моллакаев (MagHazar)

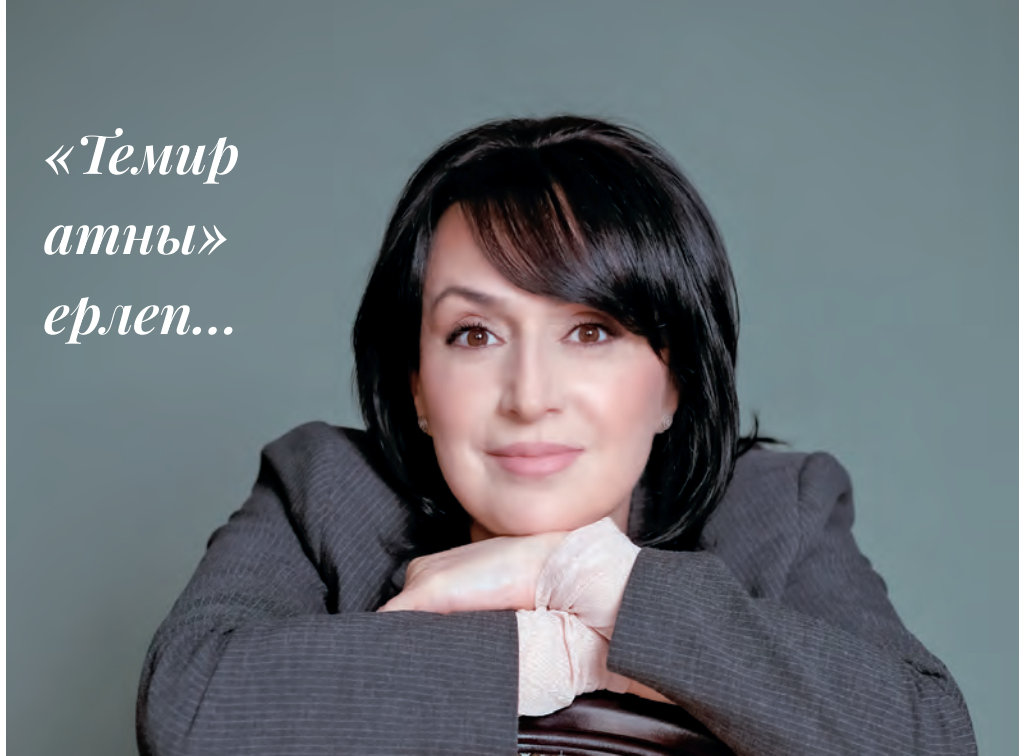
Ичделик

1. Редакторну сёзю
«Темир атны» елен...
 2. Маданият
Гьар гюнлюк байраммы яда кьыйын иими?
 6. Улду Уьстюнлюкню 80 йьллыгына
Къагъруту йьлланы жанлы эсделиклер
 10. Пикрулар, ойлар
«Артын таптай, иерчени оьсмесе...»
 12. Уьстюнлюкню сырлары
Милли тамурлагъа кьайта туруп...
 16. SOS!
Торуна тошме тынч, чыкъма кьыйын
 19. Улду Уьстюнлюкню 80 йьллыгына
Изиллеге тувмакъ бардыр – оьлмек ёкъ!
 20. Оьрлюкню ёлу
Ругдан тошмеге ярамай
 24. Оьз ишени устасы
«Тил оьлсе – миллет де оьле»
 28. Яшав
Биз оьзюбюзню билмей экенбиз!
 31. Халкъ авуз яратывчулукъ
Соравлар-жаваплар
 32. Уьстюнлюкню 80 йьллыгына
Сизгьруду тошге ошагъан сююв
 36. Замандашыбыз
Ону насибини сыры
 40. Адабият сагьифа
Китап ишкан
 43. Тарихни бетлеринден
 44. Асил адам
Бырынгъы адатгъа гьёре яшай
 48. Театр
Авур юкмю яда кетине гелеген загьматмы?
 52. Эсделик
Уьч ананы анасы
- POST scriptum**
57. Соотечественники
Дорогая Мария Петровна!
 63. Медицина
Шёпот боли и свет надежды: путь доктора Амины Магомедовой

На обложках:

I – Залина Сулейманова, начальник управления культуры и молодежной политики Кумторкалинского района
III–IV – Фото Инны Гаджиевой.

«Темир атны» ерлеп...

Магъачкъаланы орамларында машин гъайдайгъан къатынгишилени санаву гюн сайын арта. Шону мен яшавубузда яхшы янгъа багъып болуп турагъан алышынывланы бирисине гысаплар эдим.

Бизин дагъыстанлы къатынлар учун, «темир атны» ерлемекни уллу маънасы ва пайдасы бар. Масала, къуру оъз ишлери булан доланагъан эрингни авара этмей, авлетингни яшлар бавуна, школагъа, университетге ва оъзге тарыкъ-герек ерине етишдирип де, алып-гелип де боласан. Базаргъа, уллу тюкенге, къурдаш къызлар булан табиятгъа, юртдагъы ата-ананы гёрме барма, тойгъа яда ясгъа чыкъмагъа алда йимик, бир уллу четим масъалагъа айланып къалмай.

Машин къатынгишини ихтиярына тюшгенде, ону намуслары да шайлы арта. Тек не яхшыдыр, не атанга, не эркъардашынга, не эринге тилеме тарыкъ тюгюл, таксистни чакъырмакъда да гъажатлыкъ ёкъ. Сен шону булан инг алдын ювукъ адамларынга оъзге агъамиятлы ишлерин кютме имканлыкъ бересен. Эрим де масхара этеген кюйде, эргишини къатынын-

дан къайры, дагъы да хыйлы борчлары бар.

Бирдагъы -бир янын айрыча эсгерер эдим, къатынгишилер ёлда артыкъ тергевлю, сакъ бола ва эргишилерден эки керен аз хатабалагълагъа тюшелер.

Уъстевюне, къатынгишини машини бир уллу, ичинде не гъажатлы затны да табып болагъан сумка экенин де эсгерме унутмайыкъ.

Озокъда, машинде олтуруп рульну тутгъандокъ, оъзюнгню тулпарны ерлегендей гыс этесен. Къатынланы къанатларын къыркыгъанда, олар сибирткиге минип учма башлай дейлер. Шо саялы, гъюрметли эргишилер, эсигизге салабыз : машин сибирткиден хыйлы къолай. Эгер де, сиз бир тюрлю себеплеге гёре, агълю черигизни къанатларсыз къойгъан бусагъыз, гъалны тюземек учун янгыз бир ёл къала – къатыныгъызгъа машин сатып алмакъ.

A handwritten signature in black ink, appearing to be 'Hamis Shamilova'.

Хамис Шамилова,
баш редактор

Залина
Сулейманова

Гъар гюнлюк байраммы яда къыйын ишми?

Маданият кзулукъчу болмагъа тынчмы? Шо гъар гюнлюк байраммы яда къыйын ишми? Маданиятны оьсюю, мердешилени ва шо тармакъдагъы жележекге умутлары ва оьсюню яратывчулукъ ёлуну гъакъында Хумторкъали районну маданият управлениесини начальниги, белгили йырланы автору Залина Сулеймановна Магъамматова хабарлай.

Эл арада Залина Сулейманова инг алдын белгили йырланы автору гысапда танывду. Ону тынглавчулагъа таъсир этген йырлары Дагъыстанны ва Россияны лап уллу сагъналарындан чалына эди. Тюсю, шо заманларда ол оьсюню атасыны фамилиясын юрютген.

Ол Магъачкъалада тувгъан, 5 номерли лицейни битдирип ДГУ-ну маданият факультетини актёрлукъ усталыкъны бёлюгюне тюшген. Университетни янгыз бешлеге тамамлагъан сонг, загъмат ёлун Даггосфилармонияда башлагъан. Радиода ва «Прибой» телеканалда берилишлени юрютювчюсю болуп да ишлеген. Шонда ол йырланы автору гысапда арагъа чыгъа. Ону йырларын Кристина, Тельман, Ренат Каримов, Адалят Шукюров, Марина Алиева, Абдул Муратов, Нурианна Калаева, гъатта, Филипп Киркоров йырлайлар.

– Мени учун яшавда йыр– лап аслу зат болгъан ва болуп да тура! Мен яш чагъымдан тутуп язаман. Мекенли халкъ, сагъна учун гъазирлемеге 15 йыллыкъ чагъымдан башладым. Яшавда не ишни юрютсем де, бир де йыр язавумну къоймагъанман.

Гъатта бир вакъти шоланы оьсюм де йырлай эдим.

Тек оьсенде, сагънадан тайдым ва агълю яшавну тангладым, амма маданият, яратывчулукъ даим мени булан.

– Шо бир де тамаша тюгюл. Мен оьсюнде даим музыка чалынагъан агълюде оьсенмен. Анам, гюнагъларындан Аллагъ гечсин, Дагъыстанны ат къазангъан артисткасы, белгили къумукъ йырав ва аргъан согъувчу Асият Жамалутдинова эди. Музыка булан иштагълангъаным, билимлерим магъа жележекде яшавумда да, касбумда да шайлы кёмек болуп токътады.

– *Хумторкъали районну маданият управлениесине башчылыкъ этеген вакътини ичинде не йимик масъалаланы чечмеге тюшдю?*

– Озокъда, четимликлер нечакъы сюемисенг де бар! Четимлик дегенде, гъар тармакъда янгыз оьсюне хас къыйынлыкълар къаршылаша. Бизде, оьзге къурумларда йимик, сынавлу касбучулар ишлей, мени аркъа таяма адамларым ёкъ тюгюл, гъар тюрлю тувулангъан гъалны арагъа салып ойлашабыз. Бугюнгу четим

масъалаланы бириси-юрт ерлерде жагъыллер етишмей. Ондан къайры, маданият-ял алыв идараланы харж булан таъмин этив бек акъсакълай. Клублар ерлешген биналар 50 йыллар алъякъда къурулгъан, шо саялы кетюр даражасына етишген. Бир-бир клубларда тавушну гючлендиреген алатлар эгиленген, китапханаларда китаплар етишмей...Къайсын-бирисин айтарсан.

Тек артдагъы йылларда Дагъыстанны маданият министерлигини ва ону башчысы Зарема Бутаеваны якълаву булан милли маданият проектлени яшавгъа чыгъарабыз. Клуб идараланы материал-техника кюрчюсю хыйлы къолайлашгъанни айрыча эсгермеге сюемен. Тавушну гючлендиреген алатлар. Алда йимик музыка алатларыбыз: синтезаторлар, аккордионлар, пандурлар, накъырлар, къомузлар, микрофонлар ёкъ деп айтмагъа болмайбыз.

«Маданият» деген милли проекте гёре, 2024-нчю йылда Хумторкъали районда Учгентде ва Шамхалынгъюртда маданият уйленни янгыртгъанбыз.

Тек маданият къуллукъчулар – ругъдан тюшмейген халкъ. Синтечилик – бизин касбуну аслу ёлдашы.

Районну маданият идараларында йылны башындан тутуп Ватанны якълавчусуну йылына багъышлангъан чаралар оьтгериле.

Флешмоблар, сурат ва китап выставкалар, адабият- музыка ахшамлар, «дөгереке столлар»; маданият тармакъны къуллукъчулары гъар тюрлю байрамлагъа багъышлангъан республика чараларда ортакъчылыкъ эте. Бизин аслу мурадыбыз– ерли халкъны маданият тармакъдагъы билимлерин артдырмакъ, яратывчулукъгъа, инчесаниятгъа ва халкъ усталыкълагъа къуршамакъ.

Районну ватандашларыны ял алы-
вуна тийишли шартлар яратабыз ва
маданиятгъа гиреген бары да къл-
лукълары булан таъмин этмек учун
къасткъылабыз. Озокъда, ишибизде
кѣп миллетли районда яшайгъаны-
бызны да гысапгъа алабыз. Бары да
гъаракатыбыз миллетлени, наслуаны
арасындагъы байлавлукъну, дослукъ-
ну беклешдиривге бакъдырылгъан.

Халкъны янындан тувулунагъан
яратывчулукъ сиптечиликлени де
даим якълайбыз. Шо инсанни ругъ
оъсююн таъмин эте.

Райцентрда уллу этноцентр иш
гѣре. Шонда бырынгъы савут-саба,
окакъда къолланагъан гъар тюрлю
алатлар, милли гийимлер ва ерли
темир уста Р. Агъматовну ишлери ер-
лешдирилген.

Россияны халкъларыны мердешли
маданиятыны центры «Бизин халкъ»
деген фольклор конкурс онгаргъан.
Ондан къайры, мунда милли мада-
ниятыны байрамлары, патриот йы-
рланы, шиъруданы конкурслары ва
шолай кѣп оъзге къужурлу чаралар
оътгериле.

Район маданият управлени-
ни къллукълары «Маданият» ва
«Яратывчу адамлар» деген милли
проектлер булан билимлерин камил-
лешдирген, муниципалитетни жа-
гъиллери «Пушкинская карта» деген
программада кълуршалгъан.

Украинадагъы хас асгер гъара-
катда ортакъчылыкъ этегенлеге ба-
гъышлангъан чаралар ара бѣлмей
оътгеребиз. Шолар барысы да бу йыл-
гъы Ватанны якълавчусуну ва Уллу
Ватан давну 80 йыллыгъыны тубюн-
де яшавгъа чыгъарылажакъ.

– *Сизин йимик маданият тар-
макъгъа берилип ишлейгенлеге не
ѣфар эдигиз?*

– Бары да касбу ѣлдашларыма, тар-
макъны ветеранларына савлукъ,
агълю насип, янгы яратывчу уъстюн-
люклени ѣрайман ва, озокъда, бизин
районну маданияты алдагъы наслу-
ланы инг яхшы мердешлерин сакъ-
лап, алгъа юрюгенни сюемен.

Виолетта Ратенкова

Къагърулу йылланы жанлы эсделиклери

Уьч мююшлю саргъалгъан кагъызлар. Дос-къардашына, ювукълагъа, авул-хоншугъа фронтдан гелген гъасиретли къайнар саламлар. Давну къагърулу йылларыны жанлы эсделиклери. Оланы бирев де рагъат охума болмас. «Днепрни игити» Рашидхан Давутов (Эндирей), старший лейтенант Абзагъир Батыров (Магъачкъала), лейтенант Салигъ Омаров (Ишарты), взводу командири Мамат Гъажимурадов (Гъажимажагъатюрт), сержант Камил Абакаров (Буйнакск), сержант Ирбайхан Давутов, сержант Жамал Аскеров (Капиркъумукъ), рядовой Жамал Абашов (къазах) – дав майданларда душман булан игит кюйде ябушгъан, къанын-жанын аймагъан къоччакълар! Олардан Уьстюнлюкню байрамын янгыз А.Батыровгъа ва М.Гъажимурадовгъа гёрме насип болгъан.

Абзагыр Батыров аглюсю Гьалиматгъа язгъан кагъызлар

«Азиз жаным, Гьали!

Вагышленген кзан ичивчу душман булангъы кзатты ябушув гюн сайын гючлене. Душман фронтгъа янгы ва янгы гючлерин ташлай. Дон ягъадагъы гъар сюем топуракъ фрицлеге кеп багъа токътмай. Душман гъар абатын оз солдатларыны сюеклерини уьстюнден ала. Тюзюн айтмагъа герек – ябушув бек гючлю. Эки де якъдан атышыв айланадагъы топуракъны лап герти жагъаннемге айландыра. Зияв мени ювугъумда душман булан ябуша. Тек насип екъ буса ярай, бир-бирибизни герме болмайбыз.

Гележек бизге не ёрайгъанны билме къыйын, тек мурад – барыбыз да кырылып битсек де, душманны Дондан оьтют, Къубангъа гирмеге кыймай токътатмакъ.

Гюлле биревню де къызгъанмай, гъеч языкъсынмай. Давда тюрлю-тюрлю агъвалатлар кеп бола. Сен менден кагъыз алмасанг да, умут уьзме. Язмагъа чола тюшмейген гезиклер кеп бола. Сен болгъан чакъы кеп яза тур.

Бек алгъасап язаман. Душман гужумун башлама тура. Сени кагъызларынг мени бек шатландыра. Яшланы ва сени савлугъунгну билмек юрекке паракхатлыкъ бере. Бары да ювукъларыма гъасирет салам. Тез яз. Гьалиге паракхат тур, мен савман. Сени ва яшланы гъасиретлик булан оьбемен. Абзагыр».

26.07.1942-нчи йыл

«Азиз Гьали! Сенден нече де аз кагъыз аламан. Къышгъа гъазирлик герюв булангъы ишинг нечикдир? Ун, агъач бармы? Яшланы уьстюне, аягъына гийимлери нечикдир? Болгъан чакъы

яшлагъа тарыкъ затны етишдирме къара. Акъчадан тарчыкъ бусанг, мени опуракъларымны сат, уй алагъожаны сат. Тек яшланы языкъ этме. Сав кзалсакъ, бары да зат табулар. Магъа герек зат – сизин булан сав-саламат ёлукъмакъ.

Бу бизин эркин элибизни генг топуракъларындан таптап айланагъан душманны оз топурагъыбыздан гери кзувалагъандан сонг, гъар-бир затны эби табулажакъ.

Юртадагъы танышлар ва ювукълар булангъы байлавдукъну уьзме. Ювукъда бусам, сизге кёмек этип болажакъ эдим. Тек не пайда, узатгъан булан кюл етишмей. Абзагыр».

23.08.1942-нчи йыл

Капиркъумукълуланы Къызыл Армияны атышывчу полкуна язгъан кагъызы

«Бизин юртлубуз Жамал Аскеров къллукъ этеген полкну аявлу асгерчилери ва командирлери! Сизге ону анасындан, аглюсюнден, юртну бары да колхозчуларындан къайнар салам. Биз озъююзню уланыбыз фашист мурдарланы аямай дагъытагъаны булан октем болабыз – шо кюччакъ Къызыл Армияны гъар асгерчисини сыйлы борчудур.

Данггъа айтылгъан батырларыбыз, биз Капиркъумукъ юртну колхозниклери авлакъларыбызда яхшы ишлемеге ва Армиябызны ашамлыкъ маллар булан таъмин этмеге сёз беребиз. Эгер де, бизге сабанны тюбекге алышдырма тюшсе, биз де анадаш топуракъ учун, сизден уьлгю алып къаныбызны-жаныбызны аямажакъбыз!

Юрт жамаатны атындан фельдшер Р. Магъамматова ва школаны заведующийи А.Батырханова».

08.04.1942-нчи йыл

**Рашитхан Давутовну къызардашы
Умукюрсюн Мантаевагъа язгъан
кагъызы**

«Аявлу къызардашым Умочка!

Сагъа азиз эркъардашынг Рашитхандан къайнар салам. Сени эки де кагъызынгны ябушувланы лап къызгъын вакътисинде алдым. Бек сююндюм. Арты булан жавап берме бажарылмады. Сени де шогъар хатиринг кълмайдыр деп ойлашаман. Бугюн аз-маз буса да бош заманым бар. Барыгъызгъа да жаваплар къайтараман.

Умочка! Гъалиги яшавубуз яман тюгюл. Халкъ бизге душманны дагъытмакъ учун савутну да, опуракъны да, ашны да, фронтгъа тарыкъ бары да затны бере. Биз де халкъны инамлыгъына амин болмакъ учун гючюбюзню, жаныбызны къызгъанмажакъбыз. Муна алдагъы гюнлердеги ябушувда биз хыйлы душманланы къырдыкъ. Фашистлер озлени къанына бояла ва бояла-

жакъ. Тек душман гъали де дагъытлмагъанын яхшы англайбыз.

Умочка! Мен сагъа енгил кюйде яралангъанымны гъакъында язгъан эдим. Гъали ярам сав болгъан».

09.01.1943-нчю йыл

**Майор Рашитхан Давутовну иниси
Ирбайхан агълюсюне язгъан
кагъызы**

«Гюнюнг яхшы болсун, азизим Сайида! Шу гезикли тогъузунчу кагъызымны алгъасавлукъда язаман. Сагъа шолар барысы да етиидими? Нечикдир Ажам, аврумаймы? Неге Патюкню школагъа йибермегенсен? Сайида мени ямучумну сатмагъан бусанг, почтадан таба йибер, адресимни билесен. Суратымны чыгъаргъанман, бакъдыфражакъман.

Къайнар салам менден Ажамгъа, Рабиятгъа, гелинге, Бурлиятгъа, Умукюрсюнге, Зубайдатгъа, аявлу яшларым Эличкагъа ва Дугласгъа, айрокъда

агъамны яшларына. Агъам Рашитхандан не хабар, гъеч билегенигиз бармы? Мен эсен-аманман, сизге де шону ёрайман. Дагъы кёошагъаным ёкъ. Сизден кагъыз кёаравуллайман. Кёучакълайман, объемен. Ирбайхан».

06.01.1942-нчи йыл

**Камил Абакаровну кызы
Вазипатгъа язгъан кагъызы**

«Вазипатдан башлап, Хутуйгъа ерли барыгъызгъа да салам. Мени гъалым яман туюл. Гъар гюн фашистлени кырмакъ булан йыбанабыз. Вазипат, нечикдир охувунг? Унутгъан бусанг, биз бир-бирибиз булан социалист ярышгъа чыккыгъанбыз. Сени нече бешинг бар? Ону гъакъында магъа яз. Мен сагъа нече фашистни дагъытгъанымны язарман. Биринчи майда гъасиллерин чыгъарайыкъ. Ким утар экен? Учительницагъа менден салам айт».

27.04. 1943-нчю йыл

**Камил Абакаровну агълюсю
Маржангъа Жамал Абашовдан
гелген кагъыз**

«Гьюрметли Маржан!

Сизге язмагъа магъа нече де кыйын. Тек шо – мени борчум. 31-нчи августда сагъат 10-да сизин эригиз Камил авур кюйде яралангъан эди. Шонда ол: «Магъа бир зат болуп къалса, уйдегилериме билдирерсен», – деп буюргъан эди. Бугюн сизин эригиз, мени аявду кёурдашым Камил яшавдан гетди. Камил булан биз эки йыл агъа-инидей юрюдюк. Давдан сонг яхшы кёонакълар боларбыз деп умут эте эдик. Мен объюм кёазахман. Нечакъы кыйын буса да, сиз магъа кагъыз язгъаныгъызны сюер эдим. Къайнаф салам булан Жамал Абашов».

09.09. 1943-нчю йыл

**Салигъ Омаровну атасы Батырбийге
ва анасы Пахугъа язгъан кагъызы**

«Салам кагъыз!

Ассаламу алейкум Атагъа, Абагъа, Мугъамматгъа, Гелинге, Аминатгъа ва бизин бары да кёардашлагъа. Саламдан сонг, бизин мурат – сиз сав-саламат болмакъ. Сиз де бизин сорасагъыз, биз кёп яхшыбыз. Шу кагъыздан сонг менден сизге дагъы кагъыз гелмесе, умут уьзерсиз. Вёре кыйналмагъыз. Савбо-лугъуз, битдиремен. Омаров».

22.11. 1944-нчю йыл

Атышывчу бёлюкню командири Салигъ Омаровну шу ахырынчы кагъызы болуп токътай. Артындагъы гюн болгъан гыжумда ол жан берген.

**Мамат Гьажимуратовну юрт
школаны директоруна язгъан
кагъызы**

«Ассаламу алейкум, гьюрметли ёлдаш директор!

Фрондан сизге мен Мамат Гьажимуратов язаман. Балики, сизин учун шу кёаравулламагъан кагъыз болуп токътаса да ярай, буса да, тилевюме тергев бергенигизни сюер эдим ва сизден сабурсуз кюйде жавапны гёзлеймен. Мен биринчи гюнлеринден тутуп давдаман, анадаш ерлерден хабарлар нече де сийрек етише. Бажарыла буса, магъа почтадан таба ерли газетни ва ана тилде язылгъан бир-эки китапны йибермеге кюй ёкъму?

Салам булан Мамат Гьажимура-тов».

06.01. 1945-нчи йыл

Гьазирлеген Алав Алиев

«Артын таптай, иерчени оьсмесе...»

Артдагъы вакътилерде бизин миллет уллу тас этивлеге тарып тура. Гьар тюрлю тармакъларда чалыша гелген оьзден адамларыбызгъа аз бола барабыз – жамият яшавда, илмуда, маданиятда... Нечакъгы суймесек де, къайгъырсакъ да, уллуларыбыз гете, герти дюньялагъа гёче. Аллагъ рагъмат этсин. Гьарисини гъакъында уллу асарлар язмагъа тюшедир. Шону булан бирге – бир тюрлю сораулар да тувулуна. Гъали оланы ерин тутардай, ётун, ишин узатардай адамларыбыз, касбучуларыбыз бармы, болажакъмы? Абдулгъакимлерибиз, Забитлерибиз, Салавларибыз, Камиллерибиз, Гъасанларыбыз, Абсолютдинлерибиз... арагъа чыгъажакъмы? Къазакъ да айтгъанлай: «Артын таптай, иерченлер оьсгенми...» Гъатта бизин милли газетлеге, журналлагъа байлавлу айтсам, бизден сонг ана тилин билеген, шо тилде языт-бузуп болагъан иерченлер табылармы? Тюзюн айтгъанда, мени шогъар гъазир жавабым ёкъ. Тек шогъар байлавлу бир-эки ойларымны сизге де этишидирме сюемен.

Тамаша, бизин уллаталарыбыз ва улланаларыбыз Уллу Ватан давдан оьтсе де, кёп къыйынлыкъланы гёрсе де, хыйлы азапланы чексе де, шогъар да къарамай, оьр инсан хасиятларын, рагъмулугъун тас этмеген эди. Ондан къайры, олар оьсдюрген, тарбиялагъан наслу, яшлары оьр билимлер де алып, миллети гёрмекли чалышывчулары гысапда ара-

гъа чыкъгъан: алимлер ва аристлер, язывчулар булан шаирлер, художниклер ва драматурглар ...къайсын-бирисин айтарсан. Шо мердеш сонггъу йылларда да узатылар деп умут этиле эди, тек Совет Союз къалмагъанда (шону тозгъанлагъа минг налат болсун) билим берив, илму тармакъларда бир тамаша алышынывлар оьтгерилме башланды. Биз оьзюбюз

топлагъан тизив сынавланы унутуп, гюнбатыш пачалыкълагъа ошамагъа къарадыкъ. Тюзюн айтгъанда, бугюнго гъасиллери бир де къуванчлы гъислени тувдурмай.

Бир гезик къумукълар мажлисте жыйылгъан ерде бизин белгили али-мибиз Загъит Абдуллагъатов тамаша маълуматланы аян этген эди. Ол аспирантураларда охуйгъан, алим болма талпынагъан жагъылдени миллетин ахтарып къарагъан. Аспирантланы арасында санавгъа лап да аз халкъланы вакилерини арасында къумукълар да болгъан, бизин учун бек агъамиятлы тарих ва адабият илмуларда чы ёкъ десе де ярай.

Гъалиги бизден сонггъу наслу – Интернетни наслусу. Смартфон – олар учун бир-бири булан таныш болувну, иш табывну, ял алывну, гъар гюнлюк яшавун оьтгеривну, оьзюнден бир гюнго де айырылып болмас майданчасы, къуралы. Оланы уллаталары ва улланалары дюньяны гъакъындагъы англавларын китаплардан таба ала эди буса, бугюнго яш наслугъа ютуб да таманлыкъ эте. Къалын китапланы охуп авара болмагъа негер тарыкъдыр?!

Пачалыкъ яш наслуну арасында ватанын сююв, патриот гъислени

тарбияламакъ, тувдурмакъ учун дюньяны акъчаларын да харжлап, юз тюрю чаралар оьтгере. Барысын да эсгере турсам, газетни бир бетине сыймас эди. Йылдан – йыл такрарлана гелеген, бир къалипде чалынагъан сёзлер, бийивлер, йырлар, йыбавлар ... Бир сама шо къычырыкълы чаралар яш наслугъа таъсир этеми деп ахтаргъанлар бармы? Англашыла, гъакимиятны онда гъайы ёкъ. Биревлер къазана, биревлер талаша...

Бугюнго тувулунгъан гъалланы алышдырма тынч тюгюл экенин яхшы англайман. Бютюн дюньяны елеген Интернетни девюрюнде кёп зат яшланы ата-анасындан гъасил бола.

Гелигиз, агъюлерибизде сама наслуланы арасындагъы гелишликни тапма, болдурма къарайыкъ, авлетлерибизде, торунларыбызда илму-билимге талпыныв гъислени, гъаваслыкъны тувдурма къаст этейик ва машгъур шаирибизни сёзлерин унутмайыкъ: «Къазакъ эрни герти оьлгенин шондан бил. Артын таптап, ирчени оьсмесе...».

Алав Алиев

Милли тамурлагъа къайта туруп...

2019-нчу йылда магъачкъалалы дизайнер Каринэ Рамазанова лезги суманхны накъышларын къоллап капот тикген. Шондан сонг гъаракат узатылгъан. Капоту булан Каринэ хыйлы конкурсларда ортакъчылыкъ этген, гъатта, 2024-нчу йылда Москвада ВДНХ-да гёрсетген. Янгыз капот булан тамамланып къалмай. Дизайнер «Лезги сумах» деген проектин яшавгъа чыгъарма уруна. Аслу мурады – гъалиги гийимлерде бырынгъы халилени накъышларын къолламакъ. Каринэ «Дагъыстанлы къатын» журналгъа берген баянлыгъында оьзюню аслу ойларын, талпынывларын англатма къарады ва Тав Алтайда табылгъан хали ону негер ругъландыргъанын хабарлады.

Капот тюгюл-йыр

– Биринчилей капотларым «Кавказ стиль» деген конкурсда гёрсетилди. Мени «Ананы сандыгындан» деген яшлар учун тикген опуракъларым бар эди, – деп хабарлай Каринэ Рамазанова, – Озокъда, ательеде биз не опуракъны да гъазирлей эдик. Тек мен даим милли мердешлерибизден янгылыкъланы излей эдим. Бир ге-зик бизге Дагъыстан пачалыкъ хор-дан заказ гелди. Мен олар учун бизин гийимлеге парх береген опуракъланы тигип бердим. Шо 2008-нчи йыл эди, къаравчулагъа таъсир этди деп инамлы кюйде айтмагъа боламан. Накъышлагъа гёре артисткалар Да-гъыстандан экенин шоссат англа-ма бола эди. Нече де гёзел гёрюне эди, капот тюгюл-йыр.

– *Буса да сизин аслу проектигиз – «Лезги сумах».*

– Дюр. Шо бизин агълюбюз булан байлавлу. Мени къайнамам Магъа-рамгент райондан. Ол бизин бирин-чи къызыбыз Фатима тувгъанда хали-сумах согъуп савгъат этип берди. Мен шону эпсиз ушата эдим, накъыш-ларын не къайдалы буса да бир баш-гъа затда къоллама гъасирет эдим. Шолай янгы капотум тувду. 2019-нчу йылда шону булан Санкт-Петербург-дагъы моданы фестивалы оьтгериле-ген улду залны сагънасына чыкъдым.

– *Мен билеген кюйде, капот жю-риге де, къаравчулагъа да бек таъсир этген.*

– О заманларда милли кюйлер, къайдалар дизайнда сийрек къолла-на эди. Капот, гертиден де тергевню тарта эди. Шо ёлну узатмагъа герек экенин англадым ва Москвадагъы моданы жумалыгъына толу кюйде гъазирленмеге урундум. Тек коро-навирус булан байлавлу пандемия башланды ва бары да планларым-ны алышдырды, алданокъ гёз ал-

гъа тутулгъан чаралар токътатыл-ды. Адамлар мен янгы капотланы онгарагъанымны биле эди, шо саялы тергев эте эди. Тек оьзюню алданокъ токъташдырыла гелген мердешине гёре, янгы ишингни бир башлап сен сагънадан таба гёрсетме герексен. Шо саялы: «Каринэ, не тикгенсен гёрсет?» – дегенлеге: «Бираз чыда-гъыз», – деп жавап бере эдим. Тек заман гете, пандемияны енгме бажа-рылмай тура эди, шо саялы аста- аста танышларыма, оланы да танышла-рына биринден-бирине яйыла турду. Сонг магъа Москвадан: «Салам! Мен сизин явлугъугъузну сатып алма сю-емен», – деп кагъыз гелди. 2021-нчи йылда Ростовдагъы «Милли кюрчю-леге къайтыв» деген моданы жума-лыгъында «Лап да яхшы дизайнер» деген атгъа ес болдум.

– *Сиз милли кюйлер булан иштагъ-ланасыз, шону англадыкъ. Шо сиз этеген ишни башгъа бир яшыртгъын сыры бармы яда ёкъмы?*

– Опуракъдан, явлукълардан таба мен бизин хали согъувгъа тергевню артдырма сюемен. Шо биздеги инче-

саниятны тармагъын унутмасынлар. Мисал учун, къызъяш явлукъну сатып алгъанда, шондагъы накъышлагъа къарап: «Токъта гъали, мен шону алда бир ерде гёрген эдим?» –деп озъюзюне сорав берер ва удланасыны уююнде, аякъ тюбюнде гёргени эсине тюшер. Балики, не накъышдыр, не халидир, дагъы да нечик халилер бола деп ахтарма урунар. Мен ёрайгъан кюйде болса чы, обтесиз сююнежек эдим.

–*Сизин коллекциягъызда янгыз къатынгиши опуракъмы яда эргишилер де къужурлу накъышлагъа умут этмеге боламы... мисал учун, айтайыкъ бёрклеринде?*

– Бёрклеге гъалиге етишмегенмен, тек курткалагъа, свитерлеге накъышлар этемен. Гъатта Айпадны чехолуна халини суратын этген эдим.

Озъюмню проектимни гъар тюрюл къайдаларда узатма сюемен. Хали согъувгъа тергевню бакъдырмакъ учун, адамны башындан аягъына ерли эсги гийимге безендирмеге борч тюгюл(иржая).

Тав Алтайдан салам

– *Сиз озъюзюзню яратывчулугъузда озъге миллетлени ва халкъланы халилерини накъышларын къоллаймысыз? Яда янгыз анадаш лезги халилеге тергев беремисиз?*

– Озълени дагъы бирисине де ошамагъан накъышлары гъар миллетники бар, шо байлыкъны нечик къолламай къоярсан?! Хор учунгъу капот эсигиздеми? Шону учунгъу накъышлар авар чибтапдан алынган. Масала, бир-бир явлукъларда балхар

керамиканы накъышларындан пайдаланаман. Дагъы да мени коллекциямда «Пазарыкъ хали» деген аты булангъы явлукъ бар.

– *Шо да къайдан гелген затдыр?*

– Шо халини 1949-нчу йылда Алтайда Пазарыкъ тёбеде тапгъан болгъан. Шо лап бырынгъы халилени бириси – бизин асрудан 4 минг алда согъулгъан. Хали бизин заманлагъа ерли бузну ичинде «сав къалгъан» ва гъали Эрмитажда сакълана. Мен шо халини накъышларын бир явлугъума этдим. Ону бек къужурлу тюрслери бар. Жийрен ва къарачачлы къатынлагъа бир йимик къыйыша. Дагъы да ону булан бир къужурлу хабар байлавлу. Интернетдеги видео роликлени бирисинде музейни къуллукъчусу тыш пачалыкъдан гелгенлеге халини алдында токътап, шону къайда ва нечик табылгъанын айта... башында буса мени «Пазарыкъ явлугъум». Тек Эрмитаж булан байлавлу хабар шону булан да битип къалмай. Олар музейинде «Кавказ эфирлер» деген янгы проектни ачгъан. Музейни къуллукъчулары Кавказны бир нече регионларында болгъан, ерли художниклер ва дизайнерлер булан ёлукъгъан. Дагъыстангъа гелгенде мени де гёрме суйген. Олар тувра мени устаханамдан эфирге чыкъды ва тынглавчуларына мени ва ишимни гъакъында хабарлады.

Таза инчесаният

– *Дагъыстанда милли накъышланы модагъа сиз гийиргенсиз деп токъташдырма яраймы?*

– Разилешсем, хыйлы ачувлу сесленивлени алар эдим (кюлей)! Озокъда, опуракъда милли накъышланы биринчилерден болуп къоллама башлагъанман. Халидеги накъышланы капотлагъа, явлукълагъа гёчюрме урунгъанда, чакъ-чакъда танышла-

рымдан: «Сен не этесен? Ким шоланы гийип юрюжек?» –деп эшите эдим. Тек мен тюз ёлну танглагъаныма инана эдим.

– *Сизге накъышларда бир тюрлю алышынывлар, къошумлар этмеге тюшеми? Бир масъала – хали, башгъа зат – опуракъ яда телефон учун чехол.*

– Озокъда, бир тюрлю алышынывлар этмеге тюше. Явлукъну тизилиши бир, опуракъныки башгъа. Бир зат къошула, озгеси тайдырыла, тек аслусу къала ва таныла, шо –лап агъамиятлы ери.

– *Дагъы да билмеге бек сюе эдим: сизин къызыгъыз Фатима о да дизайнерни касбусун сама тангламагъанмы?*

– Тангламагъан. Ол– психолог. Бириси къызым, гертиден де, мени ёлумну узата. Ол «Сумах» деген озюню предприятиясин ачгъан. Ону къуллукълары булан озге дизайнерлер де пайдалана.

– *Лакъырыбызны тамамлай туруп, адатлы соров: жележекге не йимик планларыгъыз бар?*

– Бары да дагъыстан халкъланы милли халилерини накъышларын къоллама хыялым бар. Тас бола барагъан халилеге айрыча тергев бермеге сюемен. Дагъы да мен ярыкъландырывчу чалышывну башлама гёз алгъа тутгъанман – адамлагъа хали согъувну гъакъында болгъан чакъы кёп маълумат бермек. Биревлер шону хата болуп усталыкъгъа гысаплайлар, тек шо–таза инчесаният. Дагъыстан халилени сиз дюньяны бары да музейлеринде гёрме боласыз. Гъали мурадымны не къайдалы яшавгъа чыгъармакъны ойлашаман.

Руслан Бакидов

Торуна тюшме тынч, чыкъма къыйын

Айида Буйнаскиде мадарлы агълюде тувгъан. Ата-анасы биргине-бир къызы учун не этсе де къайырмай эди. Къызъяшда гиччиден берли гъар тюрлю пагъмулар эс этиле эди, ол белгили художник болма ва хас училищеге тюшмеге умут эте эди. Сёз ёругъанда айтгъанда, ол янгыз шону булан иштагъланып кълалмай эди.

– Шо вакътилерде мени башгъа затлар тергевюмню тарта башлады,– деди Айида.– Мени ахырда уллу балагъгъа къопдуртгъан шолар эди. Гъар торайып гелеген гёзел йимик, арив гийинме сюе эдим. Анам не тилесем де, бермеге рази эди. Класда тенгилеримни арасында мени йимик гийинеген дагъы бирев де болмагъандыр. Анам Тюркиядан, о якълагъа гъали де ёллар бегитилген вакътилерде де, хыйлы гъапур-чупурну ташый эди. Тек магъа шо азлыкъ эте эди. 90-нчы йылланы

ахырлары, гечеги гезевлер, клублар модда. Магъа янгы 16 йыл битген. Атам-анамны тергевюнден чыкъмагъа сюе эдим,– деп ачыкъдан хабарлай бизин лакъырдашыбыз.

Эркин яшав учун хыйлы акъчалар тарыкъ эди. Не яман затны да ойлаша эдик. Бир нече яш жыйылып, киоскланы тонай эдик яда башгъа жинаятчылыкъланы оьтгере эдик. Шоланы кёбюсю ахтарылмай къала эди. Башлап урлангъан акъчаны шоколадгъа, ичкиге харжлай эдик. Сонг шо да бизин рази этмейген болду. Магъачкъаладагъы гечеги клубларда бизин наркотиклер булан таныш этдилер. Мен героинден башлагъан эдим.

Биринчилей наркотикни кёолагъанда ушатдым, шо магъа лап тарыкъ зат деп ойлашдым.

– *Агъугъа уьйренив нечик башланды?*

– Башлап къурдаш къызым таклиф этди. Биринчи уколну да магъа ол

этди. Улду леззетде эдим. Яшав магъа башгъа, къужурлу ренклери булан гёрюне башлады. Шо гьислени бирдагъы керен сезме сую эдим, шолай уйиренип къалдым. Мен сонг шону натижалары не боларны гъакъында ойлашмай эдим. Башлапгъы вакътилерде мен обзюмню низамда сакълап боларман деп ойлаша эдим. Къачан суюсем, ташлажакъман. Мен обзгелер йимик туюлмен чи. Тарыкъ заманында токътарман. Буса да шашыкъ яшав обзюню пайын ала эди. Клублагъа юрюй эдим, наркотиклери бар адамлар булан таныш бола эдим. Акъчам битгенде, атам-анам къайдагъы ялгъанлар айтып, олардан ала эдим. Олар да шекленме башлагъанда акъча къайда сакълангъанын биле эдим ва аста-аста урлама башладым. Сонг къайда не затны урлама бола буса, урлама урундум. Шолай мен ахырда туснакыгъа тюшдюм. Наркотиклерсиз мени гъалым бек бузукъ эди. Героинге уйиренсенг, ону гюнде уьч керен къоллама герек: эртен, тюшде, ахшам. Шо заман сен обзюнгню атив гъалда гьис этесен. Болмаса, сувукъ тер басып уянасан. Къаркъаранг къартыллай. Дюнъяны ахырат гюню геле турамы экен деп ойлашасан. Юху къача ва бир гиччи зат учун да ябушмагъа гъазирсен.

– Сиз кюймагъа, врачлардан кёмек излемеге къарамадыгъызмы?

– Бир керен мен, гертиден де шо балагъдан арчылма суюдюм. О замангъа мен наркотиклени къоллайгъаным эки йыл бола эди. Мен атив улан булан таныш болдум, тек бир заты яман, о да шо балагъгъа тарыгъан эди, къуру хумар кююнде юрюй эди.

– Сиз наркотиклени аслу гъалда къайда къоллай эдигиз?

– Аслу гъалда мени уюмде. Бирче леззет ала эдик. Гече обзюню уюне къайта эди. Тек наркотиклерсиз турма о да болмай эди. Гъар ахшам мен огъар гетегенде ахшамгъы ва эртенги пайларын берип бакъдыра эдим. Гъасиликалам, бир гезик гъатдан озуп кёп къоллап, облме

аз къалды. Больницада ону нечик де кюйге гелтирдилер. Тек атам энниден сонг бизин аралыкълагъа ахыр салынды деди. Мен обзюм де бек къоркъдум. Облюм магъа багъып бек ювукъ болуп токътагъан эди. Узун сёзю къысгъасы, мен наркотиклени ташлама токъташдым. Врачлагъа юрюмеге башладым.

– Кёмек этдими?

– Этмеди. Узакъгъа бармады. Англаймысыз, яшайсан, тек сен не этсенг де, шо сени къувандырмай. Ярым йыл мен шеклене турдум. Гёзюме къайдагъы затлар гёрюне эди. Наркотиклени къолласанг, шо бары да тая, алышына. Мен адатлы яшав не зат экенни унутуп битген эдим. Гъатта клиникада ятгъанда, гъар тюрюлю гьиллалар булан героинни къоллама къарай эдим. Бизге наркотиклеге къаршы таблеткаланы бере эди. Гъатта аз зат дарманны ичсем, наркотиклерден бир леззет де алмай эдим. Шо саялы мен наркотиклени къоллаву токътатдым.

– Алдагъы кююгюзге нечик геле эдигиз?

– Заман гетип, мен жымчыкъланы чарнавун эшитме башладым. Яда китапгъа къарайсан ва шону бюсбютюнлей башгъачалай къабул этесен. Наркотиклени къоллайгъанда, мен шо китапны бир маънасын да гёрмей эдим, бош ерге йимик къарай эдим ва ашны татывун къайта сезме башладым.

– Эсги кърдашларыгъызгъа тартмай эдими?

– Тартмай эди. Мен оланы йыракъдан да къарап билемен. Къусугъунг геле къарамагъа. Мен шу даражгъа тюшген кююмню англама болмай эдим.

– Неге дагъы сиз янгыдан шоланы къоллама башлагъансыз?

– Барысы да мени наркомангъа гьисаплай эди, ариден обтмеге къарай эди. Мен башгъа дарманланы къоллама башладым. Тек героинни кююп, метадонгъа гёчдюм. Шо алдагъы кюйлер амалгъа гелди.

Муна гъали 10 йыл шосуз бир гюнде турма болмайман. Алда мен шону кепим учун къоллай эдим буса, гъали облюп къалмайым деп къоллайман. Къаркъарадагъы авуртуну башгъа кюйде токътатма бажарылмай. Алда къолларымдагъы ва аякъларымдагъы къантамурлагъа укол эте эдим буса, гъали бутарама этемен. Сав ерим къалмагъан. Мени къаркъарамны тюп яны чирип тура. Яман йиисден тыныш алмагъа болмайсан. Авуртагъан кююн чю айтмайман. Алда орамгъа чыгъып бола эдим. Гъали гюнлер булан уйдемен. Сизин къаршылама да гъаран-гъаран чыкъдым. Наркоконтрольну къуллукъчулары сизге баянлыкъ бермеге бек тилеген эди.

– *Неге рази болдугъуз?*

– Къызлар охусун ва мени къысматымны такрарламасын.

– Айида сиз гъали де жагъыл адамысиз, сизге янгы 45 йыл битген. Озокъда, сизин чагъыгъыз кеп уллу гёрюне. Сизин гъалыгъыз яхшы тюгюл экени гёрюнюп тура, гъатта, сизге мен саялы уюгюзден чыкъма тюшгенине уяламан.

– Гертиден де, гъалым яхшы тюгюл. Узакъ къалмай, яшавдан гетермен

деп ойлашаман. Анам кеп замандардан берли пенсияда, тек ишлеме борчлу. Неге тюгюл, дарманлагъа акъча тарыкъ. Обзюм сав бусам да, къаркъарам чирий. Мен шулай яшавдан бек къавшалгъанман... Шунча къыйналгъанча обзюм –обзюме жаза чыгъарма тюшмейми деп ойлашаман. Шосагъат бары да аврувлар токътажакъ. Тек анам саялы болмайман. Неге тюгюл, ол мени булан бирче шо къыйынлыкълардан оьтген.

– *Айида, сен къолайгъа къайтгъанынгны ёрайман. Бизин охувчулагъа не айтар эдинг?*

–Вёре, вёре наркотиклени къоллавадан сакъ болугъуз, шону торуна тюшме тынч, къутулма ажайып къыйын. Наркотиклер – адамны яшавун пуч этеген агъу. Кеп зат берер эдим шо биринчилей къоллагъан гюнню къайтарма бола эдим буса. Наркотик илбис йимик обзюне тартып ала ва дагъы торундан чыкъмагъа къоймай. Магъа гъали 45 йыл, тек мен яшавумну буздум. Бары да яхшы затны наркотиклеге алышдырдым. Тек гъали бир затны да алышдырма бажарылмай!

Виолетта Ратенкова

Викторина

Игитлеге тувмакъ бардыр – оьлмек ёкъ!

Уллу Ватан дагъа байлавлу викторинабызны узатабыз ва охувчуларыбызгъа гезикли сорауларыбызны гъазирлегенбиз.

Башлап журналыбызны 2-нчи номеринде чыкъгъаныны жавапларын ерлешдиребиз.

ЖАВАПЛАР

1. Манас юртдагъы асгер госпитальда.

2. Къакъашурада. Ону атасы хыйлы йыллар ерли колхозда ветеринар врач болуп ишлеген.

3. Мариуполь.

3. 1944-нчи йылны май айында къырымтатарлылары Къазахстангъа сюрдюн этелер. Амет-Хан-Солтан

къырымтатарлы анасын ва къызардашыны къызын шо балагъдан кюрүмакъ учун, атасыны гиччи ватанына, Дагъыстангъа алып гелген.

4. Къарланиорт.

5. Муаллим.

6. Ильяс Арслангереев.

7. Халимбекавуллу Аскер Аскеровгъа. Огъар оьзю охуп битдирген Ич ишлер министрликни Омскидеги академиясыны абзарында эсделик салынгъан.

СОРАВЛАР

1. Уллу Ватан дагъа йылларында Таргъу, Кахулай, Албёрюгент юртлар къайсы мычгыш юртлагъа сюрдюн этилген?

2. Къайсы къумукъ юртдагъы пионер лагерде ял алагъан яшлар военкоматгъа гелип, аталарын йимик озлени де фронтгъа бакъдырма талап этген?

3. Дав йыллар бир-бирини гъакъында бир зат да билмейген агъа-ини Тажив ва Падив Акавовлар Берлинде, Устьюнюкню гюнюнде ёлукъгъанлар. Олар фронтгъа къайсы юртдан чакъырылгъан болгъан.

4. Уллу Ватан дагъа ортакъчысы гъелили Байгиши Байгишиевден Дагъыстанны «Эсделик китабын» тизгенлер не саялы озлелерден гечмекни тилеген?

5. Буйнаскиде Аскер макътавлукъну музейи къачан ачылгъан?

6. Уллу Ватан дагъа ортакъчысы башлыгентли Жамалутдин Гъамзатов дагъа сонг къайсы союз республикада уллу пачалыкъ ктулукъларда ишлеген?

7. 1942-нчи йылда Совет Союзну Игити Николай Жердев къайсы къумукъ юртну къабурларында гёмюлген?

8. Давну йылларында къайсы къумукъ юртда аскер аэродром болгъан?

Гъазирлеген
Алав Алиев

Ажай
Чеэрчиева

Ругьдан тюшмеге ярамай

Борчлардан кьутултагъан агентликни башчысы, белгили юрист, ДР-ни коррупциягъа къаршы ябушагъан комитетини инспектору Ажай Чеэрчиева булангъы лакъырыбыз Магъачкъаланы ортасындагъы илиякълы офисде оьтгерилди. Ол янгыз ишини гъакъында хабарлап къоймады, оьзюне байлавлу къужурлу маълуматланы да аян этди.

Эки йыл алъякъда ачылгъан кьурумда 10-гъа ювукъ адам ишлей. Гиччирек коллективде Ажай Израиловнагъа бек гьюрмет этелер. Ол не йимик четим масъала тувулунса да, шоссагъат шону чечме гирише. Касбусундан иштагъланагъандан къайры, алты йыл янгыз оьзтөрече обсеген сююмлю къызын тарбиялай.

Ажай – исбайы, бойлу-сойлу жагъыл къатын. Ол агентликге ким гелсе де, илиякълы къаршылай, гъакъ юрекден иржая, къонакъгъа бары да зат яхшы болажакъ деген инанывну сингдире. Ажай къысмагъны айланч ёлларында хыйлы къыйынлыкълар гёрюп, гъали яшавдан оьктем кюйде башын да гётерип абат ала.

Дагъы да, Ажай оьзюню гиччи ватанын эпсиз сюе. Ону тухум-тайпасыны тамурлары Гуниб районну гёзел Ругужа юртундан башлана, мунда ол оьзюню гележек ишлери учун гюч топлай, аланадагъы гъайран табиятдан ругъ ала. Жагъыл къатын анадаш ерлерине бакъгъан сюювюн оьсюп гелеген наслугъа да етишдирме къарай.

Ажай Чеэрчиева Магъачкъалада, уллу агълюде тувгъан. Атасы – архитектор, анасы сатыв-алыв тармакъда ишлей эди. Эки улан ва къыз обсеген

агълюде Ажай лап уллусу. Ол эсгерген кюйде, анасына гиччилеге къарама кёмек эте туруп, эрте оьсюп, уллу болуп къалгъан, жаваплылыкъ не зат экенни тез англагъан. Гъали ол четим яшав гъалгъа тарыгъанланы кьутгъара. Сёз ёругъунда айтгъанда, артдагъы йыллар ол судларда бир ишни де утдурмагъан.

Оьзюню школа йылларын Къызылюртда оьтгерген, бир вакъти агълюсю онда гёчген. Охуйгъандан къайры, Ажай спортгъа ва яратывчулукъгъа жанлы кюйде къуршала. Яш чагъында йылларына да къарамай, шайлы чыдамлыкъны, тавакаллыкъны, усталыкъны гёрсетип Дагъыстанны каратэ ябушувдан чемпионатында алдынлы ерни къазана. Каратэден къайры, Базаргановну школасына спорт гимнастикагъа юрюй. Огъар 14 йыл битгенде агълюсю Магъачкъалагъа къайта. Халкъара аралыкъланы коллежин тамамлап, Правовой академиягъа тюше. Юристни дипломун алып, уйлене ва эри булан Москвагъа гёче. Уьлкени тахшагъарында яшав нече де къыйын тие. Ажай уьч ерде ишлей: курсларда дарслар юрюте, юрист агентликде инспекторну кьулдугъун кюте ва юрист гысапда уллу тюкенлени ва деллекханаланы ихти-

ярларын якълай. Дагъы бир затгъа да заманы къалмай, тек бир яхшы яны да бар эди, шону булан касбу сынав да топлана.

– Москвада мен уйренмеген зат къалмады, гъатта, опуракъны дизайнери болуп да чалышдым. Мени коллекциям «Гранд Плазада» гёрсетилди, тикген опуракъларым белгили тюкенлерде сатыла эди. Озокъда, мен шону ушата эдим, тек мени ишим тюгюл экенни англай эдим. Мен

юристмен ва объюзню касбума гёре ишлемеге герекмен,–деп хабарлай Ажай Чеэрчиева.

– Бизге сакъат къыз тувду, мен эримден айрылдым ва Дагъыстангъа къайтдым. Гъали яшавумну къызыма багъышлайман. Ол мени алгъа талпындырагъан ва яшавну къыйынлыкъларындан оьтме кёмек этеген.

Ажай машинни тизив гъайдай. Уъстевюне, байкни де уста кюйде

ерлеп бажаргъан. Гъар йыл Тлярата районда ытгерилеген байкерлени умуми жыйынында ортакчылыкъ эте. Шо да огъар аслу ишин узатма гюч бере, янгы уьстюнлюклеге ругъландыра.

Ажай Израиловна башлап уьч йыл юрист агентликде ишлеп турду, сонг оьзюню ишин ачмагъа токъташды ва гъали ону Россияда уьч ва Дербентде бир агентлиги бар. Ол адамлар аз геле деп кант этмей. Аслу гъалда кёп яшлы аналар, озокъда, янгыз олар тюгюл, борч торгъа ким де тюшме бола.

Ажай Чеэрчиева эсгереген кюйде, республикада ватандашланы кётюрлюгюне байлавлу закон булан пайдаланагъанланы санаву артып тербей. Неге тюгюл, тарчыкълыкъгъа тарыгъан адам оьзюню масъаласын чечмек учун борчлагъа гире, заманында къайтарып болмагъанда бизден кёмек излей.

– Сизден къайры, шо тармакъда чалышагъан дагъы да къурумлар бармы? Бир-биригиз булан «тогъатартывгъа» чыкъмаймысыз?

– Бугюнгю гъалгъа къарасакъ, адамлагъа сайлама-танглама ёллар къоймайлар, гъар клиент учун «гъав» юрюле. Бир-бир къурумлар масъаланы, гертиден де, чечилген ёлларын таклиф этегенни орунда, йыллар булан созуп, адамны башын къайдагъы «уйдурмалы хабарлар» булан чырмап юрюйлер. Герти иш токъталып тура.

– Сизден кёмек излейгенлер аслу гъалда кимлердир?

– Орта келпетин суратлама къарасакъ – 30–40 йыллыкъ чагъындагъы ишлейген жагъил адам. Агълю гъалы онча агъамиятлы тюгюл. Арасында къайсылары да бар.

– Ватандашлар не себепден борчуланы сыдырасына къошула?

– Кёбюсю къайтарып болажакъбыз деп кредитлер ала. Тек шо борч ойтангъа тюшгенлер гъар гюн сайын дагъы да бузукъ бола барагъанына тюшюнелер, борчлар бир ерге де ёкъ болуп гетмейгенин англайлар. Муна

шо заман биргине-бир ёл къала – кётюрлюк.

– Адам борчларын къайтарып болмайгъанын неден билгиз?

– Законгъа таянсакъ – шо борчунга гёре низамлы кюйде тёлевлер ытгерип болмайгъанлыкъ. Эгер де, къачып, яшынып юрюме башласа, уголовный иш ачыла. Адам бир нече йыллагъа эркинликден магърюм этилмеге бола. Шо заманда да ол борчундан къутулмай, толу кюйде тёлемеге тюшежек.

– Борчу барлагъа не йимик чараланы, ишлени этмесе яхшы?

– Шоланы барысын да бир баянлыкъны ичинде айтып битдирме бажарылмас. Эгер де, адам гертиден де, борчундан къутулма сую буса, инг алдын бизин йимик касбучулар булан ёлукъса, пайдалы болар.

– Суд ватандашгъа къайсы гезиклерде кётюрлюкню даражасын бермей къойма бола?

– Эгер де, адамны уллу алапасы, хыйлы мал-мюлкю бар тура, борчу ончакъы уллу тюгюл буса, суд ону тилевюн гери урма бола. Демек, суд ол оьзюню борчун тёлеп бола деп гысап эте.

– Сизин гележекке не йимик пландарыгъыз бар?

– Ювукъ арада мировой судья болма ва касбума гёре дагъы да оьсме хыялым бар. Бизин бары дагъыстанлы къатынлагъа буса, савлукъ, насип ва берекетли яшав ёрайман. Эгер де, яшавунда бир тюрлю четимликлеге расланса, мен кёмек этмеге гъазирмен! Бир де ругъдан тюшмеге герекмей, бары да яманлыкъланы унутуп, оьзюгюзню муратларыгъызгъа етишме къаст этигиз!

Виолетта Ратенкова

Зайира
Алиева

«Тил оьлсе – миллет де оьле»

Зайи́ра Алиева гиччиден берли дарс беривчюлени арасында оьсген. Анасы Агвали орта школада башлапгъы класланы завучу, атасы шо школада завхоз болуп ишлеген. Ондан къайры, уллатасы, ювукъ дос-къардашлары да муаллимлер эди. Зайи́ра да шо касбуну танглагъанына тамаша болма тюшмейдир. Ол орус, ана тиллерден ва адабиятдан дарслар юрюте. Бизин журналгъа берген баянлыгъында Олимпия оюн-ланы утгъан къайсы уланны авар тилге уьйретгенин ва яшлар баргъан сайын ана тиллеринден арек болуп барагъаныны себеплерини гъакъын-да ачыкъдан хабарлады.

– *Яш заманларыгъызыны эсигизге алсагъыз, башлап нени эсгерер эдигиз?*

– Мени тенглилерим булан аракълар, кърдашлыкъ юрютме алгъасамайгъан хасиятым бар эди. Мисгин анам: «Сенден эки сёзню янгыз рузман гече эшитмеге бола»,– деп айта эди. Демек, бир-эки калиманы да айтып, сав жума сёйлемей турма бола эдим. Амма класымда къайсы чараланы да жанлы ортакъчысы бола эдим. Школада магъа оьзюмню би-йивде, йырлавада, шиъру охувда им-канлыкъларымны гёрсетмеге тынч эди.. Тек школадан чыкыгъандокъ, къайтып пысып къала эдим.

– *Сени айланангда шонча муаллимлер болгъан сонг, школадагъы охуеунга къайсы артыкъ талаплы кюйде янаша эди?*

– Анам. Жагъ, бек къатты хасияты булан эди, атам буса йымышакъ адам эди. Шолай агълюбюзде эки янашыв тенг болуп оьмюр сюре

эди. Мен нечик ишлесем де, не йимик уьстюнлюкlege етишсем де, анам: «Сен дагъы да яхшы этип боласан!»–дей эди. Гечингенче бираз алда ол: «Къызым, гечип къой, мен сагъа бакъгъан якъда бираз артыкъ талаплы болгъан бусам, мен сен абурлу касбучуланы, яхшы педагог-ланы сыдыраларына къошулар деп умут эте эдим»,– деп айтды....Огъар менден гечмекни тилеме бир себеби де ёкъ эди, ол яшларын тарбиялавну тюз ёлун танглагъан эди. Ол арабыз-дан гетгенде, шоссагъат ону къулла-гъун магъа таклиф этдилер. Тек мен разилик бермедим. Шо заманларда мен шонда ишлеп болмажакъ эдим. Осуз бош болгъан школаны гёрмеге магъа къыйын эди.

– *Демек, сизин муаллимлик касбугъа анагъыз талтындыргъан?*

– Озокъда, биринчи муаллимим, насигъатчым анам эди. Сонг мени ана тилден ва адабиятдан дарс беривчюм – Патимат Мухтаровна Мухтарова.

Огъар гъашыкъ болуп, мен объюм де ону йимик педагог болмагъа токъташдым.

– *Сиз ишлеген чакъы йылланы ичинде нече де къужурлу агъвалатлар болгъандыр. Къайсы буссагъат эсигизге геле?*

– Мени класымда бек охума белсенген, гъар дарсда дегенлей, бешлер алагъан улангъаш бар эди. Объю доскагъа чыкъмагъа алгъасамай эди, тек мен биле эдим: гече сагъат уьчде тургъузсанг да, не йимик четим соравну берсенг, жавап къайтаражакъ. Билемисен, ол магъа бир гюн недеди? «Тюзюн айтгъанда, мен сизин дарсыгъызыны эпсиз сюймеймен, тек сиз дарс юрютеген кююгюзню ушатаман» (кюлей). Дагъы да мени класымда тутушуп ябушувдан гележекдеги дюньяны чемпиону, Олимпия оюнланы алдынлысы ва республиканы спорт министри Сажид Сажидов охуй эди.

– *Огъо! Чарчымлы, тынглавсуз яш сама тюзюлмю эди?*

– Не сёйлейсен! Бек къасткъылып охуй эди, сабур-саламатлы улангъаш эди. Бир-бир де ярышлагъа ге-

тип, дарсларын къутгъара эди, тек бир де спортдагъы уьстюнлюклери булан пайдаланма къарамай эди. Къутгъаргъан затын сонг уйрене эди. Башлапгъы класларда мени анам ону клас ёлбашчысы эди. Ол объюню муаллими гъакъында школадан сонг да унутмагъаны мени кепиме геле. Анам 2004-нчю йылны апрель айыны 17-нде гечинди. Ону эсделигине, Солтанат Абдусаламовна Иманшапиеваны, Агвали гимназияда олимпиада ытгериле. Башлапгъы беш йыл яда шондан артыкъ буса да ярай, олимпиаданы бары да харж янын Сажид Сажидов оьз бойнуна ала эди. Олимпиадагъа Цумада районну бары да школаларыны 4-нчю класларыны охувчулары жыйыла.

– *Ишигизде лап къыйын недир деп айтар эдигиз?*

– Алда айтардай къыйынлыкълар болмай эди. Гъали буса лап да четим – охувчугъа бир ачыкъ, англашылагъан ойну етишдирмек: объюнню ана тилингни билме герексен. Мен гъали объюнде ишлейген Тлонда школада хыйлы миллетли яшлар

охуй: къумукълар, даргилер, лаклар, аварлар ва биз оланы барысын да авар тилге уйретебиз. Лап да яманы, гъатта, аварлыланы да оъзлени тилин билмеге къасты ёкъ. Юрт ерде гъал шолай буса, шагъаргъа не деп айтарсан. Заманда бир мен Агвалидеги олимпиадагъа яда оъзге чаргъа гелегенде, школаны абзарындан оьтегенде яшлар, гъатта, 1-2-нчи класланы охувчулары орусча сёйлейгенин эшитмен. Мен англайман, оланы кёбюсю школаны битдиргендокъ, шагъарлагъа гёчежек, онда орус тилни яхшы билмесенг бажарылмай, тек ана тилге де арт бермеге тюшмейчи. Биринчилей шо гъалгъа аналар айыплы. Ата- ожакъны кёноагъы. Яшланы ана тарбиялай. Яшларым мени чамал тилимни де, атасыны тилин де, авар тилни де биле. Гъали шо масъалагъа енгилсув янашагъан болгъанлар. «Сайки, яшлар ана тилин билмейгенге ончакъы талчыкъма тюшеми?»-деп кёол силлейлер. Милли тиллербизни герти гъалын гъали де англамайгъанлар баргъа тамаша боламан. Тил оълсе – миллет де оьле.

– Ана тиллени береген муаллимлер ишине гёнгюлсюз сама болмаймы?

–Билемисиз, бир-бирде бек хатирибиз къала. Жумада бизин биргине-бир сагъатыбыз бар. Шо заманны ичинде биз яшланы негер уйретип болабыз? 2018-нчи йылда мен бир тюрю себеплеге гёре, Агвали гимназиядагъы ишимни кёйдум ва дарс берив не экенни унутдум. Санкт-Петербургда гетдим. Башлап савлугъумну беклешдирме тарыкъ эди, сонг онда къалма токъташдым. Касбума гёре ишге тюшдюм. Тек Тлонда школаны директору Патимат Абдулмежитованы тилевюне къулакъасып, «Земский учитель» деген проектге гёре къайтдым.

– Гёёкюнмеймисиз?

– Гёёкюнмеймен. Дарс берив – мени яшав къайдам. Озокъда, бизин ишибизге адилли къыймат берилме, къутсуз алапалар булан къутулалар. Яшланы иштагъландырма четим, муаллимлер учун методика пособиелер ёкъ. Оъзюбюзге бир затлар ойлашып этмеге тюше, буса да мен ишимни ушатаман. Охувчулагъа айрыча таъсир этмеге къарайман, гъар тюрю чаралар оьтгеремен, язвчулар, художниклер, спортсменлер булан яратывчу ёлугъувларыбыз бола. Бу йыл Гъабиб Нурмагъамматов булан ёлугъув оьтгермеге гёз алгъа тутгъанман. Сильди юртну башчысы Магъаммат Нурмагъамматов Гъабиб районгъа баргъандокъ, ону да алып школабызгъа гележекбиз деп сёз берди.

– Лакъыфыбызны ахырында, шу сёз тагъымны нечик узатар эдигиз: «Муаллим борчлу...»

– Янгыз билимлер берип кёоймай, охувчуланы оьр даражалагъа етишмекге ругъландырма герек. Мен бир нече класны уллу яшав ёлгъа узатгъанман, биз бир-бирибиз булангъы байлавлукъну уьзмейбиз. Шагъаргъа барсам, олар бир-бирине шо хабарны шоссагъат етишдирелер ва ёлугъув оьтгерелер. Дагъыстандан тышда турагъан ата-аналаны сиптечилиги булан пансионат ачгъанбыз, онда яшлар Къуранны охума уйренелер. Тюш болгъанча адатлы школада билим алалар, тюшден сонг пансионатгъа бара. Янында ата -аналары ёкъ саялы, олагъа толу кюйде жавап береген бизбиз. Шогъар гъазир тюгюл адамгъа педагог болмагъа тюшмейдир.

Руслан Бакидов

Биз обзюбюзню билмей экенбиз!

Мен хасиятым булан оьзгелерден онча айрылмайгъан адатлы къатынман. Тюзюн айтгъанда, игит тюгюлмен. Сакълыкъны гъакъында бир де унутмайман. Амма!

30 йыл алгъакъда, мен ёл хатабалагъгъа тюшдюм. Магъа тавлагъа бармагъа бек гъажатлы эди, алгъасавлу кюйде чечмесе ярамайгъан масъалаларым бар эди. Ахшамгъа таба бары да ишлеримни этип, къайтажакъ кююмню ойлашаман. О заманлар йыракъдагъы тав юртлагъа автобуслар, маршруткалар юрюмей эди. Такси тутаман десенг, кисенгдеги акъчанг етишмес эди. Гъасиликалам, адамлар талонлагъа яшайгъан, алапаларын ярым йылда бир керен алагъан пасат 90-нчы йыллар эди.

Магъа насип иржаймады. Менден къайры, ахшам шагъаргъа барагъанлар табылмады. Мен чи яшларымны уйде янгыз къойгъанман. Ахшамгъа къайтажакъман деп бек инана эдим. Тез къарангылыкъ тюшдю – гюз айланы ахырлары. Мени районум, юртум да тюгюл, биревню де танымайман. Юрегим ярылма аз къалып тура эди!

Озокъда, рагъмулу адамлар табылмай къалмады, турма ер де, аш да бердилер, тек юрегим уйге алгъасай, яшлар эсимден таймай. Мени гъалымны юртдагъылар англай эди, бир ёл тапма къарай эди. Къувунлу хабар милицияны ерли бёлюгюне де етишген. Ондан таклиф гелди. Бёлюкню машини эртен Магъачкъалагъа бара, машинде магъа да ер болажакъ, тувра уюме етишдирежек. Дагъы амалым ёкъ эди, юхусуз тангны къаравуллап турдум.

Эртен сагъат 4-де артдымдан УАЗ гелди. Ёлда милиция бёлюкню начальнигин ва бирдагъы эки къулдукъчусун алып гетдик. Мен – алдаман, гъайдавчуну янында, артда уьч эргиши олтургъан. Бешге ярымда юртдан чыккыгъанда ярыкъ эди. Ноябрь ай, гёкшамарал гюзню ахырынчы йылтынлары гёзню сююндюре. Машин паракхат бир айланчдан башгъасындан оьге туруп бара, бири-

биз де сёйлемейбиз. Не буса да, гъали яшларыма етишежекмен деп жаным сююне эди!

Гезикли айланч ерде гече бузлагъан гюн тиймейген ёлну янында машинни ари де, бери де бурма башлады, уллу яргъа урунуп, терен къакъаны алдына гелип къадалды. Шыплыкъ. Машин бешик йимик бир алгъа, бир артгъа чайкъала. Артыкъ тыныш алмагъа къоркъасан. Машин алгъа багъып чайкъалгъанда, лап тюпде назик йип йимик агъагъан оьзенни эс этемен. Къоркъанлыгъымдан магъа, гъатта, ону увакъ ташлары гёрюне эди.

«Бу не затдыр?»– деп оьюме сорадым. – Гъали битдими мени яшавум?! Тек шолай болма кюй ёкъ!»– деп ойлаша эдим терен къакъаны ичине къарап. Мени уйде янгыз яшларым къалгъан. Олар менсиз туруп, яшап болмажакъ. Улусуну астмасы бар, гиччиси янгы юрюмеге башлагъан. Оланы менден къайры, биревю де ёкъ деп англатаман жанлы затгъа йимик къакъагъа. Мен оьзюм де ата-анасыз оьсгенмен, къайнатам да ёкъ, эрим де чакъсыз гечинди, гъали яшларым кимге тарыкъдыр?! Шолай болмагъа кюй ёкъ. Мени яшларым гёзлеген»,– деп бир бошамай, къайтып-къайтып такрарлай эдим. Шо заман биз уьчев бар эдик – мен, къакъа ва мени ойларым. Бизге бир зат да пуршав этмей эди.

Машинни бирден ягъылып гетген мотору мени эсге гелтирди. Гъайдавчу астаракъ УАЗ-ны эркин ерге чыгъарды ва биз ёлубузну узатдыкъ. Гъеч тавуш чалынмай, гъатта, бирев де ёткюрмеди, бурнун тартмадышыплыкъ, гъарибиз оьз ойлардабыз. Биз Губден айланчгъа етишдик ва Къарабудагъгентге багъып бурулдукъ ва бирден машинни моторуна жан гиргендей, такъыллап, тавуш берип йиберди. Муна шо заман биз де эс табып, машинни токътатып, ичинден чыккыдыкъ. Биз шо заман бир-бирибиз булан не гъакъда сёйлейгенибизни бирев де англамажакъ эди.

УАЗ хас машин болгъан экен, шону булан милиционерлер челтир тутулгъан эшикни артында олтургъан жи-

наятчыны Магъачкъаладагъы туснакъгъа алып бара болгъан. Огъар да чыгъып, эркин тыныш алмагъа имканлыкъ бердилер.

Бу герти хабарны бир зат да болмагъандай, бирев де чыгъармай эди. Демек, мен лап къоркъачман деп ойлашдым озюмню гъактымда. Тек къатынгиши болгъан сонг, гъар затдан къоркъма тарыкъмандыр! Уюме етишип токътагъанда, гъайдавчу къысгъача: «Сен къоччакъсан, баракалла сагъа!» – деди. Не саялы баракалла билдирегенин англамадым ва тез яшларымны гърме алгъасадым.

Шо гъайдавчу Магъаммат булан заманда бир ишге, яшавгъа байлавлу ёлугъа бола эдик. Гъар гезик къорувчумну къатты кюде къучакълай эдим. Ол бийик, аюв чакъы зор эргиши, бетинден иржайыву да таймай. Мени къучакълавларымны исси кюде къабул эте эди. Мен буса гъар гезик ойлаша эдим: «Огъ, не этемен мен, адамлар не айтар?» Буса да гъар ёлукъгъанда къучакълама унутмай эдим. Шо тав ёлда тувулунгъан гъислени йыллар обгюп де унутмайман. Озокъда, бизге къарап иришхат этегенлер де болгъандыр. Тек бизин бир инче байлавлу гъубуз бар экенни гъис эте эдик. Мен чи шо облюмден къоркъгъанлыкъны сеслери экенни англай эдим. Мен яшавумну ким къутгъаргъанны бир заманда да унутмажакъман.

Шо агъвалатдан сонг арадан 30 йыл обгдю. Магъаммат –гъали гъайдавчу тюгюл, обр билим алгъан, уллу даражалагъа гётерилген. Шо районда, шо юртда мени ювукъ къурдашларым табылды, бир-бирибизге къонакълай юрюйбюз. Оланы бириси–Зайира. Бир гезик Зайира менде къонакълыкъда турагъанда ону артындан эри гелди. Мен узатма чыкъдым ва гъайран болдум, къарайман, «мени» Магъамматым токътагъан, озокъда, ону къучакъладым. «Сен мунда не этесен?» – деп сорайман. «Къатынымны артындан гелгенмен», – дей ол ва къолу булан Зайираны гърсете.

Къарап гёзел эр-къатынгъа да, гъали бары да зат ер-ерине, къыйышыв-

лу болуп гелдими экен деп ойлашдым. Мен бирден ругъланып: «Зайира, бизин эринг булан не аралыкъларыбыз бар экенни билемисен?» – дедим ва огъар ёл агъвалатны гъактында бар кююнде, бир затны да яшырмай, озюмню къарсалавларымны да эсгерме унутмай хабарладым.

Бирден Магъаммат мени къолумдан тутду: «Сен янгылыш боласан, мени яшавумда шондан къоркъунчулю мюгълет болмагъан. Янгыз сен де, мен де тюгюл бизин булан болгъан озгелер де. Машинни къакъаны уьстюнден яртысы чыгъып турагъан вакътиде сен бирден вуя-гъарайлар салып йиберген болгъан бусанг, бизин бир зат да къутгъармажакъ эди. Сендеги сабурлукъну гърюп, озюм де жыйылышдым ва къоркъунчу гъалдан чыкъмагъа къарадым. Бажарылды. Сени гъргенде, шосагъат шо къакъа эсеме тюше ва сени къучакъламагъа сюемен. Сен, гертиден де, бек тавакаллы адамсан».

Ол шо гюн яшлары учун бек талчыгъагъан къатынгишини шагъаргъа етишдирме тарыкъ деген хабарны эшитгенде, ол токътагъан ерни билген. Эртеналыпгетген. Хатабалагъгъа тюшгенде, яшлары учун талчыгъагъан къатынгиши къувун-пелекет гётережек деп къаравуллай эди. Тек ол эшикни къулагъын къатты кюде тутуп, тикленип тюпдеги къакъагъа къарай эди. Балики, ол дуалар этедир, Аллагъутааладан озюне языкъсынмакъны тилейдир. Яратгъаныбыз яшлары янгыз къалгъан ананы тилевлерин къабул этмей къоймасдыр деп ойлашдым. Шо заман олтуруп турмай, машинге жан гийирме къарадым. Шюкюр Аллагъгъа, биз бугюн барыбыз да сав-саламатбыз.

Муна шулай арадан 30 йыл обгтюп озюмню гъактымда янгы затланы билдим, мисал учун, мен де тавакаллыкъ бар экенин анладым. Адатлы яшавда мен озгелер йимик къатынман.

Райисат Гъайбулаева

Соравлар–жаваплар

*Бир жагыл улан кѣн къарт бол-
гъан терен гъакъыллы бир гишиге
булай сорай:*

–Тамаза, сиз узакъ оьмюр сюр-
генсиз, кѣпню гѣргенсиз, кѣпню
билесиз, айтыгъыз дагъы, адам
къайсы чагъында нечик бола?

Тамаза да булай дей:

–Он йылында адам–улакъ. Ол
улакъ йимик ойнакълап тура.

Йигирма йылында–бѣрю. Ол
бѣрюню меселинде ябушма гъазир
бола.

Отуз йылында–арслан. Ол гюч-
ге токъташа.

Къыркъ йылында–къаплан, де-
мек, тиши арслан. Къаплан да,
арслан да ёлукъгъанда нечик
юваша буса, чагъы къыркъгъа
чыкъгъанда адам да юваш бола.

Эли йылында–аюв. Адамны
чачы да аювну тюклери йимик чал

тюсге дѣне башлай, хырчалыгъы
да сѣне башлай.

Алтмыш йылында–къабан.
Адам янгыз къалып, къабан тынг-
лав этип тура.

Етмиш йылында–кишенли ат.
Я аякълары, яда къоллары тутула
башлай.

Сексен йылында–тюшевлю ат.
Демек, дѣрт яда уьч буту кишен-
ленген ат йимик болуп къала.

Токъсан йылында–торгъай.
Бирев де токътатып болмасдай,
къуп–къуру сѣйлеп тура.

Юз йылында–йымырткъа. Йы-
мырткъа тез сынагъан йимик,
бир гиччинева багъана зат болса,
къартгиши де оьлюп къалмакъ
бар.

Гъазирлеген П. Гъайбуллаева

Сигърулу тюзге ошагъан сююв

Интернетде Улуу Ватан давгъа багъышлангъан макъалалагъа къарай туруп, бир асгер мухбир Совет Союзну Изгити Александр Покрышкинни яшаву ва макътавлу ишлери гъакъында язагъанда, сёз ёругъунда булай деп эсгере: « 2000-нчи йылны январь айыны 13-нде Москвада Покрышкинни агълюсю Мария Кузьминична гечинди. Ону сюегин къабуруна салагъанда, яшлары анасыны васиятына гёре, ичине дагъыстан топуракъдан бир увучну ташлагъан...».

Аты данггъа айтылгъан агълюню тавлар эли булан не байлавлузгу болгъан? Бизин лакъырыбыз шону гъакъында.

Каспий денгизни ягъасында

Немис елевчиюлер зор тас этивлерине де къарамай, Къызыл Армияны къаршы турувун буза туруп, нечик де, Кавказгъа етишелер. Фронт Дагъыстангъа ювукъ болгъан сайын, республикадагъы госпиталланы

санаву арта эди. Шолай госпиталь Къарабудагъгент районну Манас посёлогунда да иш гёрге башлай. Мунда аслу гъалда 16-нчы авиация полкнугъу яралангъан лётчиклери гелтириле.

1942-нчи йыл. Машгъур шаирибиз де айтгъанлай, гёкшамарал гюзню гёзел вакътилери. Ахшам геч вакъти госпитальгъа яралангъан къурдашын

гөрме уьч офицер геле. Гиреген еринде майчыракъны да ягъып, китап охуйгъан медсестраны гөрелер. Муна шо мюгълетден ким де сукъланардай, эки жагыл адамны арасында сюювню оьртени яна. Капитан Александр Покрышкин къызъяш булан таныш болмакъ учун багъаналар излей. Мария Виктор Гюгону «Отверженные» деген асарын охуйгъанын билгенде, аста тавуш булан: «Мен де бираз алда шолай яшавну бары да яхшылыкъларындан магърюм кълалма аз кълалгъан эдим», –дей.

Гъали бизге Александр Ивановични яшав намесине чомулмасакъ, бажарылмай. Шо агъвалат давну йылларында Магъачкъалада болгъан.

Бир гюн капитан кърдашы булан тюш вакъти ашханагъа гире. Янгы орунлашып турагъанда, оланы янына эки полковник гелип олтуралар. Олагъа ерли чагъыр шайлы таъсир этгени гёрюнюп тура болгъан. Офицантка ашланы башлап лётчиклеге

гелтиргенин полковниклени бек кепине гелмеген. Оланы бириси: «Нете, сен сокъурмысан, сени алдында кимлер олтургъанын гөрмеймисен?» –деген ачувлу кюйде. Александр бир заманда да сабурлу хасияты булан макъталмагъан ва Сибир таъсир этген савлугъу булангъы улан полковниклени токълалп, ашханадан къувалап чыгъаргъан.

Шосагъат етишип гелген комендант патруль ону кьолларын буруп, темир бугъавлагъа байлай. Покрышкинни бары да орденлерин ва медалларын сувуруп алалар. Аты дангъа айтылгъан лётчикни трибунал къаравуллай. Давну йылларында трибуналлар не къарарлар чыгъара болгъанын барыбыз да билебиз. Тек Покрышкинни насибине, бу ишге авиация дивизияны командири кьошула. Ону азат этелер ва бары да савгъатларын къайтаралар.

Гъар асгер учувгъа барагъанда, командирлерини къатты буварыв-

ларына да къарамай, Покрышкин оъзюню ИЛ-2- си булан госпитальны уьстюнден учмай гетмей болгъан. Ол самолёту булан гёрсетеген «бийивлеге» госпитальны бары да къуллукъчулары чыгъа ва шо гъава «лезгинка» кимге багъышлангъанын биле – Мариягъа!

Гъар гюн кагъыз яза эди

Фронт совет асгерлени гъужумундан сонг гюнбатышгъа багъып тербенгенде, 16-нчы полкнун дагъа-латлар юрюлюп турагъан ерлеге ювукъ этелер, Александр ва Мария гъар гюн бир-бирине казгъылар яза ва шо мердешни олар бютюн яшавундан оьтгере.

Олар янгыдан 1944-нчы йылны апрель айында Запорожьедеги гиччи Черниговка деген шагъарда ёлугъажакъ. Шо гюн Совет Союзну эки керен Игити суйгенин ерли ЗАГС-гъа алып баражакъ ва агълю аралыкъларын даимге беклешдирежек.

Дав йылланы эсге ала туруп, Мария Кузьминична: « Оьзенлер болуп

къанлар агъыла. Мен буса оъзюню дюньядагъы лап да насипли адамгъа гысаплай эдим», –деп айта.

Олар оъзлени сигърулу тюшдей, тувулунгъан сюювун 44 йылны узатгъында юрютюп туражакъ. Олагъа кыыз ва улан тува. Александр Иванович Фрунзени атындагъы асгер академиясын битдиргенде, Оборона министерликде гъар тюрюлю къуллукъларда ишлей. Бир нече керен СССР-ни Оьр Советини депутаты болуп сайлангъан. Олиши булан байлавлу даим сапарларда бола. Къайда бакъдырылса да, шо гюнокъ, олтуруп агълюсюне кагъыз яза: «Сагъынаман сени. Къучакълайман, оьбемен», «Сенсиз ва яшларсыз бир гюн де туруп болмажакъ эдим», «Гёзел мени чечегим, бизин ёлугъувну сабурсуз къаравуллайман», «Аявлум, огъ нече де аста бара заман»...Ол къатынына ахырынчы кагъызын язгъанда, маршалгъа 63 йыл битген болгъан.

Покрышкин Москвада 1985-нчи йылны ноябрь айыны 13-нде гечинген ва тахшагъарны Новодевичье деген къабурларында гёмюлген. Шон-

дан сонг Мария Кузьминична уьч йыл гьар гюн эрини кьабуруну уьстюне барып тургъан. Уьч йыл – гьар гюн!

Александр Иванович оьзюню уллу кьуллукъларына да кьарамай, бек саламат кюйде яшагъан. Ол кьатынына: «Биз, Мария, сени булан солдатларбыз. Бизин борчубуз–ватангъа кьуллукъ этмек!» – деп айта эди.. Амма кимге буса да кёмек тарыкъ болса, кьайсы кабинетге де гирип бара эди. Огъар оьзлени четим масъалаларыны гьакъында даву ветеранлары да, гъали Савутлу Гючлерде кьуллукъ этегенлер де яза эди. Бир кагъызы да ол жавапсыз кьоймагъан.

1996-нчы йылда Мария Покрышкина оьзюню эсге алывлары булангъы китапны чыгъара. Гиришив сёзюнде неге язма урунгъанын англата. «Олар бирче насипли кюйде хыйлы йыллар яшагъан ва бир гюн герти дюньялагъа гёчген. Шолай сёзлер булан тамамлана бырынгъы ёммакъланы бириси. Биз де Александр булан узакъ ва насипли кюйде яшадыкъ. Тек Александр Иванович ёкъ, мен барман. Озокъда, мен янгыз тюгюлмен. Мени тизив яшларым, торунларым бар. Кьурдашларым гёрме геле. Тек мен оьзюм булан бир зат да этип болмайман. Ону келпети даим гёз алдымда тура. Шо мени, къарагъанда, кагъызгъа ва къаламгъа урунма борчлу этгендир».

«Биревден де бир зат да тилемегенмен»

Ахырынчы йыллары Мария Покрышкинаны яхшы эди деп айтмагъа тилинг айланмас. Эри огъар уллу байлыкълар кьоюп гетмеген. Оьзюню пенсиясына яшай эди, Покрышкинлени аглю архивинде Мария Кузьминичнаны Россияны Президентини Администрациясыны Башчысы П.Бородинге язгъан кагъызы сакълангъан. Тюзюн айтгъанда, шо кагъыз, гертиден де, бакъдырылгъан

болгъанмы бирев де мекенли билмей. Мария Кузьминична бек оьктем адам эди.

«Гьюрметли Павел Павлович! Мени эрим Александр Иванович СССР-ни ДОСААФ-ына башчылыкъ этегенде, о замангъы Оборона министр А. Устиновну къарары булан огъар даимлик кьоллавгъа Жуковкада дача берилген эди. Шонда биз бирче 10 йыл яшадыкъ. Дачаны умуми майданы 46 квадрат метр. Александр Иванович гечингенде, арадан 40 гюн оьгюп, мени шондан яшларым булан бирче кьувалап чыгъардылар. Мен оьзюм де Уллу Ватан даву ортакъчысыман, эримни ва къызымны тас этгенде, бир нече операция этмеге тюшдю.

«Гьюрметли Павел Павлович! Магъа, астмадан кьыйналагъан адамгъа, уллу шагъарда яшама, тыныш алма кьыйын. Ондан кьайры, мен авруйгъан къызыма больницада къарайгъанда, бизин квартирни тонадылар. Уручулар гъали де тутулмагъан. Ахырынчы керен къачан санаторийде болгъанымны унутуп да битгенмен. Тул къалгъан кьатынланы ва етимлени хатирин къалдырмакъ – уллу гюнагъ. Тилеймен, бизге дачабызны къайтарагъан кюйню этигиз. Оьзю булан 40 йыл яшагъан Игитни кьатыныны тилевюн тергевсюз кьоймас деп умут этемен. Алда мен бир де тилев кагъызлар язмагъанман. 03.08.1999-нчу йыл.»

Арадан дёрт ай оьгюп, Мария Кузьминична Покрышкина гечине. Ол ахырынчы гюнлерине ерли оьзюню лап сююмлю адамы булан къайда ёлукъгъанын эсинде сакълап тургъан. Шо учун, оьзюню кьабуруна дагъыстан топуракъны ташламакъны васият этген болгъан.

Алав Алиев

Эльвира
Ильясова

Ону насибини сыры

Аглюо – уллу байлыкъ. Шону сакълап болмакъ – герти насип ва уллу загъ-мат! Шо даим ара бёлмей аралыкъъланы уьстюнде чалышып, бир-бирин эшитип бажармакъ, аглюо мердеишени яратмакъ, аслусу буса – инан-макъ, аркъатаямакъ, тарыкъ болгъанда, ёл бермек. Бугюн бизин жур-налны охувчуларына аглюо насипни сырларыны гъакъында медицина илмуланы кандидаты, оър даражалы врач, ДР-ни ат къазангъан врачы Эльвира Магъамматовна Ильясова хабарлай. Ол Республика диагностика центрда ишлейгени 25 йылдан да артыкъ бола.

Эльвира Магъамматовна Ўзбекистанда тувгъан, амма тухум-тайпа тамурлары – Дагъыстанны Къули районундагъы Къая юртдан.

– Къардаш республика булан сизин не байлавлугъуз бар эди?

– Мени атам Магъаммат Айдаевич Айдаевни Ўзбекистангъа Новои шагъаргъа ишлеме бакъдыргъанлар. Ол Москвадагъы технология институтну битдирген эди. Новоиде ону уллу Мелькомбинатны башчысы этип белгилегенлер. Анам Зоя Исаевна – педагог, ону булан гетген. Шонда мен тувгъанман. Менден гиччи эркъардашларым буса Магъачкъалада тувгъан. Аглюобюз Дагъыстангъа къайтгъанда, магъа эки йыл бола эди. Бугюн де паспортумну тергейгенде: «Ўзбечка сама туююлмисиз?» – деп сорайлар. Паспортда атынгны, фамилиянгны алышдырма боласан, тек тувгъан ерингни бажарылмай, – деп иржая Эльвира Магъамматовна.

Ол Магъачкъаладагъы 1 номерли школаны алтын медальгъа битдирген, сонг медицина институт, ону да къызыл дипломгъа тамамлагъан. 1996-нчы йылда Москвада диссертациясын якълагъан ва 1999-нчу йылдан тутуп, Диагностика центрда ишлей.

– Врач болма нечик токъташдыгъыз?

– Аглюобюзде бир врач сама болмаса ярамай деген ойгъа гелдик. Башлап мен кардиолог болма сюе эдим, кандидатлыкъ ишим де шону булан байлавлу, тек центргъа ишге тюшме гелгенде, янгыз неврологу ери бош эди. Шолай мен нейрофизиолог болдум, аврувлагъа эхоэнцефалографияны ва электроэнцефалографияны оьтгеремен.

Ультразвук диагностика мени айрыча тергевюмню тартды, шону булан адам, гертиден де, не аврувгъа тарыгъанын мекенли токъташдырма бажарыла. Белгили кюйде, биринчи ультразвук аппаратлар 50-нчи йылларда арагъа чыкыгъан, амма о заманларда шолар кёп ерни ала эди. Бугюн биз онгайлы, оър сан янлы аппаратлар булан иш гёребиз. Уьстевюне, аппаратланы камилешдирип бир йылгъа да токъталмай, узатылып тура. УЗД-ни бары да имканлыкъларындан пайдаланып болагъаным мени ишимде дагъы да оър натижалагъа етишмеге талпындыра, гъар гюнлюк чалышывунгну эпсиз къужурлу эте.

– Сизин уьстюгюзге аслу гъалда не йимик аврувлагъа тарыгъанлар геле?

– Инг башлап врач – нейрофизиологдан къайсы буса да бир саны авуртма башлайгъанлар кёмек излейлер. УЗИ шо ерни таба, мекенли

токъташдыра. Артдагъы заманларда, айрокъда яшланы арасында гажетлени кѣп къоллайгъан саялы, юхудан тоймай, башы аврума башлай. Тек четим аврувлар да бар: оъсювюнден артда къалагъанлыкъ, аутизм, эпилепсия, инсультлар... Нечакъы сюймесек де, аврувланы санаву йыл сайын арта.

– *УЗИ-ни рентген яда МРТ булан тенгleshдирме яраймы? Шоланы не башгъалыкълары бар?*

–УЗИ, гертиден де– аврувну токъташдырыудагъы обьтесиз къужурлу

ва тамаша къайдасы. Башгъалыкълары – биринчилей савлукъгъа зарал этмейгенлиги, шону булан ким де пайдаланып бола. Неге тюгюл, биз радиацияны къолламайбыз. Гюнде бир нече керен тергевлер оьтгерип болабыз, бир адамгъа шондан бир зарал да болмажакъ.

– *Ишигиз кѣн заманыгъызыны аламы?*

– Мен хирургланы, реаниматологлары, гинекологлары, «Скорый помощну» врачларыны иши нечик къыставуллу экенни билемен. Мени

ишим сагыат 15 болгъанча узатыла, тек шо вакътини ичинде тюрлю-тюрлю аврувлары булангъы адамлары тергеме тюше, бек авур гъалындагъылары да, озокъда, къавшаласан. Тек гюнню экинчи яртысын мен озюмню уллу дос агълюме багъышлама боламан. Мени уллу дёрт уланым, дёрт торунум ва тизив эрим бар – Марат Сиражутдинович Ильясов, ДР-ни Халкъ Жыйыныны депутаты.

– Яшларыгъыз да сизин касбуну танглагъанмы?

– Тангламагъан. Агълюде– янгыз мен медикмен. Уъч уланым –экономистлер, лап гиччиси бу йыл школаны битдире ва программист болмасюе. Олар атасыны ва уллаталарыны ёлун сайлагъан. Мени атам Эмек биширеген управлениени гендиректору эди, эримни атасы буса, хыйлы йыллар Центробанкны Дагъыстандагъы бёлюгюне башчылыкъ эте эди.

–Сизин агълюгюзню кзурулгъан кюю гъакъда да айтсагъыз, ариф болар эди.

–Биз Маратны иниси булан бирче мединститутда охуй эдик. Бир гезик олар машини булан оьтюп барагъанда, мени дарслагъа алгъасап барагъанымны гёрген. Шо бизин биринчи таныш болувубуз эди, шосагъат бир-бирибизни ушатдыкъ. Шондан сонг, 3 йыл оьтюп уйлендик. Ондан къайры, аталарыбыз да бир-бирин яхшы таный болгъан. Маратны тамурлары– Лак районну Читур юртундан.

– Дёрт яшны оьсдюрге ва ишлеме къыйын эдими?

–Магъа анам ва къайнанама Мариан Чибиевна бек кёмек эте эди. Сёз ёругъунда айтгъанда, ол– «Даррачи» деген къатынлары сахават фондуну башчысы. Магъа гелинлер булан нечик аралыкълар юрютме тарыгъына байлавлу кёп сынавлар берди, мени уъч гелиним бар. Биз ата-аналарыбызны агълю мердешлерин унутмайбыз ва узатабыз, янгыларын арагъа гийиребиз. Мисал учун, бугюн биз бары

да агълюбюз булан Лак театрыны спектаклине къарама баражакъбыз. Бары да байрамлары бирче оьтгеребиз.

– Сизин учун агълю насип деген не затдыр?

– Къатты, насипли агълюню кюрчюсю–сююв, бир-бирине инанагъанлыкъ, чыдамлыкъ, гюрмет этив. Агълю – шо барысыны да къаныгъывлу загъматыны натижасы. Ювукъ адамларынгны янгыз сююп къоймай, оланы бар кююнде къабул этмеге тарыкъсан, гъар кемчиликлери ва яхшы хасиятлары булан. Янгыз озюнгню муратларынгны, хыялларынгны ойлашып турмай, анадаш адамлары да ойлашма герексен. Бирче къыйынлыкълардан оьтмеге, бир-бирин якълама, кёмек этмеге, тарыкъ буса къызгъанма, къызгъанмагъа дегенде, аямагъа деген маънасында айтаман. Шо мердешлени биз 30 йылдан да артыкъ агълюбюзде сакълама, юрютме къаст этебиз. Оьзюнгню насипингни уьстюнде ишлеме нече де къыйын– эс этилмейген гъар гюнлюк загъмат.

Дагъы да! Къайсы агълю черлеге де лап да уллу насип – яшлары! Шону сизге къайсы къатын да айтажакъ. Уйленген къатын учун– яхшы эри! Бизге Марат булан яшав деген лотерейде насипли билет тюшген десе де ярай. Сонг биз хыйлы йыллар бизин агълю насибибизни уьстюнде ишледик ва алдагъы аралыкъларыбызны сакълама бажардыкъ. Дагъыстанны бары да къатынларына агълюсюн аяма ва сюймекни ёрайман! Бизин къызгъашларыбыз оьзлеге тизив эрлер тапсын ва насипли къатынлар, аналар болсун!

Виолетта Ратенкова

Редакцияны атындан: Биз оьз яныбыздан кюшма сюебиз, Марат Сиражутдинович журналны Попечительский советини члени, Ильясовланы бютюн агълюсю буса, хыйлы йыллар сахават ишлени юрютю.

Китап шкап

Ол есисини, бир белгисиз илмуланы профессоруну кабинетинде токътагъан эди. Шо шкапгъа нече йыллар болагъанын бирев де билмей эди. Тек хыйлы агъвалатланы, девюрлени, адамланы гёрген къарткъожакъ экени биллинип тура эди. Ол эмен агъачдан этилинген эди, уьстюне лак сюртюлген, эшиклерине къалын тунукъ шишалар тутулгъан, тек шолардан таба ичиндеги китаплар гёрюне эди. Тюрлю-тюрлю китаплар, эсгилери ва янгылары, уллулары ва гиччилери. Олар есиси салгъан кююнде тизилген эди. Тек шкап неге шолар шо кюйде тизилгенини маънасын англамай эди. Аты дангъа айтылгъан авторланы китапларыны къырыйында бирев де танымайгъан авторланы юккъгъа, гёлемсиз китаплары салынгъан эди...

Шкап оьзюню аслу борчун кюте эди: тахчалардагъы китапланы инамлы кюйде сакъламакъ ва шо масъаланы ол тизив кюйде кютегени 200 йыллар боладыр.

Шкап оьзюню артдагъы есисин алдагъылардан эсе бек сюе эди, неге тюгюл, ол чакъ-чакъда шкапны эшиклерин ачып, ичине янгы китаплар сала эди ва кёп охуй эди.

Шо, озокъда, шкапны кепине геле эди, ол оьзюн гъали де тарыкъ экенин гыс эте. Бары да тахчалар китаплар булан тыгъылып толгъан, янгыз тюпде, мююште бираз бош ер къалгъан.

Гюндюзлер китаплар юхлай эди, ахшамлар уянып, есисин къаравуллай эди: къачан ол ишинден къайтажакъ ва бу гезик китапны къайсын ачажакъ?

Бир- бирде ол янгы китап алып геле эди, тек бир де шону шоссат охума урунмай эди, тахча-

гъа салып юхлама ята эди, бир де башгъа тюгюл китапгъа ял алма ва янгы ерге уйренме заман берегендей...

Уйдегилер барысы да юхугъа батагъанда, китаплар бир-бири булан таныш болмагъа башлайлар. Янгы къошулгъан китапны гъакъында бары да затны билмеге сюелер. Оьрдеги тахчада эсги ва къалын китап токътагъан эди, огъар барысы да гьюрмет эте эди ва оьзлени арасындан лап гъакъыллысына гысаплай эди. Ол аз сёйлесе де, маъналы сёйлей эди, шо саялы ону булан бирев де эришмей эди.

Муна бугюн де уйню есиси янгы китап булан гелген. Ренкли, гёзел, уьстюнде авторну сураты да бар. Профессор ону тахчагъа салып, юхлама гетди.

Гечеортада янгы китап уянды, ари- бери къарады, салам да бермей: «Не тыгъыслыкъдыр мунда, тыныш алмагъа да къыйын», – деди. Бирев де огъар бир зат да айтмады, янгыз эсги китап астаракъ ёткюрме башлады ва бир янындан башгъа янына бурулду. Тек янгысыны енгилме хыялы ёкъ эди: «Нече де ялкъывлу затлар барсыз, эргиши тюкенде мени танглагъаны тамаша тюгюл». Къайтып огъар гёре жавап бергенлер болмады.

Артындагъы гюн профессор уйге гелгенде, янгы китапны алып онгайлы кюйде олтуруп ва иштагъланып охума урунду. Арадан бир-эки сагъат оьтдю, охувун токътатып, ахшамгъы чайын ичме барды.

Гече китаплар уянгъанда, янгысы къайтып сёйлеме урунду: «Муна, гёремисиз, ол мени охума алгъан эди, мен йыртыллайман, жагылмен, сиз буса къартларсыз,

къарарсыз тангала ол янгыдан мени охума башлажакъ!»

Шолай болуп да токътады. Артындагъы гюн ол янгыдан тахчадан шо китапны алды. Тек онча охума гёнгю ёкъ экени гёрюне эди. Бир эки сагъат охуп, профессор: «Бугюнге таман, къалгъан янын тангалагъа къояйым», – деп юхлама гетди...

Гече 12 болгъандокъ, янгы китап къычырып йиберди: «Мен сизге не айта эдим? Ол янгыз мени ушата, сиз де гъайы ёкъ!»

Артындагъы ахшам эргиши бек къавшалап къайтгъан эди, ашап бираз эрте ятма суйген эди. Тек тахчада гъали де охулмай къалгъан китап бар экени эсине тюшюп, суйсюнмей туруп шкапгъа ювукъ болду, эшиклерин ачды, китаплагъа инамлы къурдашларына йимик къарады. Бирден ону гёзю янгы китапгъа илинип гетди, алып шону да креслогъа олтурду. Гъаран ахырына ерли охуду. Эретуруп шкапны тюпдеги мююшюне пырхыллатды. Гече китаплар янгы китапны йылайгъанын эшитди. «Гъы, алдынгмы алагъанынгны? – деди гъакъыллы китап. – Гъали билерсен озюнгни багъангни? Есибиз сени танглагъан эди, тек сонг тюз кыймат берип бажарды. Сени янгыз жылтынг гёзел, ичинг буса бош ва пайдасыз. Ол бизин алмай, неге тюгюл, охугъан, бир тюгюл бир нече керен. Шо ерингде ятып тур, балики, заман гетип, сени де охума сюер».

Артындагъы гюн профессор ахшам янгы китап алып гелди: кюл тюзде, къалын, устьюнде авторну фамилиясындан къайры, дагъы зат ёкъ. Салып китапны тахчагъа да есиси ашама гетди. Сонг ятып юхлажакъ.

Гече янгы китап абурлу кюйде озгелери булан саламлашды. Лап уллусуну алдында, гъатта, башын энкейтди. Олар таныш болдулар ва лакъырни башладылар.

Ишден сонг профессор ашама да ашамай, янгы китапны охума гиришди. Къарап чыкъмагъа суюе эди. Тек бир урунгъандокъ, айрылып болмай эди. Ахшамгъы ашын да, чайын да унутду. Креслодан туруп диванда олтурду ва охувун узатды. Къарангы болду, столда яшыл лампа янгъан эди...

Танг билинме башлады. Адам ахырына ерли охуп, китапны япды ва янтайды, бир де башгъа тюгюл, гъали де шо китапны дюньясында къалгъан йимик эди...

Сонг турду, шкапгъа ювукъ болуп лап уллусуну къырыйына салды, сонг алда ташлагъан китапны эс этди. Къолуна алып, ари-бери айландырды, ашюйге гирип, чёп педиреге ташлады...

Шо мюгълетде шкап нечик октем кюйде токътагъанын гёрмеге тарыкъ эди. Инбашлары герилди, шишалары лансыллай, эшикни багъыр къулакълары гюнешни шавлаларындан йыртыллай: «Гъали есибиз юхлама баражакъ, яхшы чы бугюн ял алагъан гюн, магъа да заман болду...»

Уйню ичин шыплыкъ къуршады, янгыз такъыллайгъан эсги сагъатны тавушу эшитиле эди, тек сагъатланы гъакъында дагъы гезик хабарларбыз...

Индира Шаласуева

Алискандер бий

Къумукълар XIX асруда

Райисат
Васкаева

Бырынгъы адатгъа гёре яшай

Яшавну алышдырма бир заманда да геч тюгюл. Шогъар бир агъым булан юрюп турмай, бир талтыныв болма герек. Шо ойлар ону чакъ-чакъда озгелерден арек туруп яшайгъанланы, адамлагъа пайдалы болайым деп къарамайгъанланы гёргенде кзурай. Шону огъар, гъатта, гёз алдына гелтирмеге кыйын. Неге? Ол озюню яшавун иш ёлдашларсыз, жамият чалышывчусуз, юртлуларысыз, анадаш ерлерсиз маънасыз турушгъа гысап эте. Гъар адамны бу дюньяда тувгъан ери сакълай. Ондан къайры, ата-бабаларыбызны асрулар сезе гелген васиятын, насигъатын унутмагъа герекмей – биз не учун яшайгъаныбызны билемисек, не кыйынлыкъны да энгмеге болабыз.

Агълю ...

Райисат Магъамматзагъировна бу ерлерде тувгъан, мекенли аякъгъа тургъан, озюню халкъыны, ону тарихини ва маданиятыны бир бюртию болуп токътагъан. Анадаш ерлерден арекде турмагъа болмажагъын яшдан берли биле эди.

– Биз агълюде алтав бар эдик,– деп хабарлай ол, – атам, Магъамматзагъир Гъажимагъамматович озюню загъмат ёлун Улдуаядагъы школада муаллим болуп башлагъан эди. Шону булан бирге сельсоветде секретарны борчларын кюте эди. Ол къайда ишлесе де, борчларына бек намуслу кюйде янаша эди.

Анам,Убайдат Магъамматовна, эртенден гече болгъанча агълюсю булан долана эди, яшларын тарбиялай эди. Уйлерибизде даим кёп къонакълар бола эди, шо мюгълетлер, айрокъда эсимде къалгъан. Шо уллу

умуми уйню, ювукъ адамланы, юртлуланы сююнчу. Яшдан берли ол муаллимлик касбуну танглажакъман деп токъташгъан эди.

– Юрт муаллим жамаатны арасында къачан да абурлу адамгъа гысаплана гелген,– ол гъар агълю нени булан тыныш алагъанын биле, къайда, кимни яшларына айрыча тергев бермеге, гъайлы болмагъа тюшегенни яхшы биле.

Ону пикрисуна гёре, муаллим не йимик гъалларда да озю булан сыр чечип, ачыкъдан, гъатта ата-анагъа айтмасдай лакъыр этип болардай насигъатчы кюйде къалмагъа тарыкъ. Дёртюнчу класда ол орус тилден ва адабиятдан муаллим болажакъман деген ойгъа геле. Огъар шо сююнню орус муаллими Евгения Тихоновна Гончаренко сингдирген.

– ДГПИ-ни филология факультетин битдиргендокъ, мен Кулецамадагъы школагъа орус тилден ва

адабиятдан муаллим болуп гелдим. Биринчи дарсларымны, яшлар магъа зор ачылгъан гёзлери булан тынглайгъанны бир де унутмажакъман, – деп эсге ала Райисат Магъамматзагъи-ровна.

Профсоюз...

Школа шо бютюн оьмюрге, – деп узата ол,– 40 йылгъа ювукъ школа-да ишлеп, мен янаша профсоюзланы билим берив ва илму къуллукъчуларыны район къурумуна башчылыкъ эте эдим.

Ол айтагъан кюйде, профсоюз чалышыв ерли педагоглары масъалаларын чечмеге кёмек эте эди, администрация булан бирге не йимик четим гъалларда да ёрукълу ёлланы излемеге, тапмагъа имканлыкъ бере эди.

Бугюн ол Лаваша район профсоюз къурумну председатели гысапда адамлары загъмат ва экономика ихтиярларын якълай. Сёз ёругъунда айтгъанда, ол башчылыкъ этеген къурум РФ-ни профсоюзларыны халкъ билим берив ва илму къуллукъчуларыны Гьюрметлев китабына язылгъан.

Къатын совет ...

Райисат Магъамматзагъи-ровна районну къатынларыны советини председатели этилинип негъакъ сайланмагъан эди – ону уллу къурумчулукъ сынаун гысапгъа алгъандан къайры, абурун, юрегини иссилигин, юрт къатынлар булан умуми сёз тез табып болагъанын да унутмагъанлар. Ол къатынлары совети агъюлене сыкълашывуна, ругъ ва маданият байлыкъланы сакъланывуна болушлукъ этегенине инана. Советге жанлы ватандашлыкъ къараву булангъы аналар, районну гъар трлю тармакъларында чалышагъан ёлбашчылар ва къуллукъчулар къуршалгъан. Ва

эсге сала советни членлери алдынлы къаравлары булангъы аналар районну гъар тюрлю тармакъларында къуллукъ этеген. Олар юртлуларына гъар тюрлю масъалаларын чечивде кёмек этегенден къайры, сююнчлю ва къайгъылы мюгълетлерде бир –бирине табылалар ва нечакъы къыйын буса да яшавну гъар мюгълетине сююнуп яшайлар.

Хас асгер гъаракат...

Къатын совет Украинадагъы хас асгер гъаракатда жанын къурбан этгенлени аналарына ва агъюлерине айрыча тергев бере. Лаваша къатын совет шо ишге биринчи гюнлерден тутуп гиришген. Советни чакъырувуна районну бары да идаралары, къурумлары ва бютюн жамааты сесленди, кёмек этивге къуршалды. Биринчи айларда 160-дан да артыкъ посылкалар йиберилген эди, гъаличи шоланы санавун бирев де мекенли билмей. Бугюн де шо гъаракат токъталмай. Школаларда яшлар окоп майчыракъланы гъазирлей, юртларда къорувчу торланы согъалар, дарманлар, ашамлыкъ маллар жыялар. Шону булан оьзлени аналары, агъюлери, къызардашлары, къызлары сабурсуз эсен-аман къайтгъанын къаравулайгъанын эсге салма сюелер. Ол хас асгер чараны гъакъында гёзьяшларсыз сёйлеме болмай. Райисат Магъамматзагъи-ровна Дагъыстан къатынлары союзуну председатели Интизар Мамутаеваны атын уллу гьюрмет булан эсгере. Интизар Асадуллаевна Фазу Алиеваны макътавлу ёлун узатып, къатынлары союзун кёп минглик рагъмулукъну армиясына айландырма бажаргъан.

– Интизар Асадуллаевна асгерчилер учунгъу кёмекни кёп керенлер оьзю етишдирген, реабилитация центрларда болгъан, яралангъан солдатлар булан ёлукъгъан. Ол бизин учун бары да якъдан уьлгю болуп токътай,

ону ёравлары, насигътлары бизге ерлердеги советлени ишин жүрютмеге гюч де, ругъ да бере,- дей ол.

Мен Райисат Магъамматзагъи-ровнагъа: «Бош заманыгъыз боламы ва шону нечик къоллайсыз?» деп сорайман. Ол къолларын яйып: «Сагъатгъа гёре яшайман. Эрим Магъамматзагъир Агъматович Лаваша спорт школада тутушуп ябушувдан тренер. Уланларым Артур ДГУ-ну тарихи факультетин битдирген, Расул Москвадагъы экономика институтда охугъан, ону экинчи оър билими де бар, ол юрист. Къызым Мариям Дагъыстан медицина университетде охуй, педиатр болма умут эте. Гъарисини аваралары аз тюзюл. Ахшам жыйылгъанда озъюбюзню гележекке умутларыбызны гъакъында хабарлайбыз. Бизин агълю бырынгъы адатгъа гёре яшай.- рагъмулу бол, шолай

сени ата-бабаларынг яшап гелген, сен де яша».

Райисат Васкаеваны хыйлы гыюрметли савгъатлары бар. Шоланы арасында Дагъыстан Республиканы Башчысы Сергей Меликовну Баракалла кагъызы, шолай кагъызлар огъар Республика Гъукуматындан, министерликлерден, къатынланы республика союзундан ва профсоюздан гелген. Ол «ДР-ни билим беривюню отличниги», «ДР-ни билим беривюню ат къазангъан къуллукъчусу».

Огъар яшама нече де тынч деп язма къолум бармай. Тек бир къыйынлыкълагъа да къарамай, ондагъы адамлагъа бакъгъан сююв, рагъму артса тюзюл, кем болмай...

Айшат Тажудинова

Гюлнаиса
Агъаева

Авур юкмю яда кепине гелеген загьматмы?

Табасаран пачалыкъ драма театрны пагьмулу, айтылгъан актрисасы, ДР-ни ат къазангъан артисткасы, сагънаны герти устасы Гюлниса Агъаева Барият Муратованы атындагъы училищени тамамлагъан сонг, театрда чалышагъаны 30 йыл бола. Ол къаравчуланы даимге эсинде къалгъан 20-дан да артыкъ таъсирли келметлени яратгъан. Оланы арасында К. Мазаевни «Удрида баживеюндеги» Удрида, М. Шамхаловну «Къайнанаасындагъы» къайнана, Э. Ашурбековну «Асруланы ангысындагъы» Аминат, В. Сологубну «Балагъ гюнлериндеги» Дарья, Г. Лорканы «Къанлы тоюндагъы» ана, Р. Гъамзатовну «Горянкасындагъы» Хадиджат ва дагъы да хыйлыларын эсгермеге ярай.

Ону булангъы лакъырлашывда касбусуну, яратывчу планларыны ва сагънада топлагъан сынаву гъакъында хабарлайбыз.

–Иш йылларыгъызда сиз ким болма умут эте эдигиз?

–Умут этмей эдим, тек школадагъы бир чараны да къутгъармай эдим, бийий эдим, йырлай эдим. Атам мен китапханачы болгъанны сюе эди. Школадан сонг мен ону булан Магъачкъалагъа гелдим, документлеримни культпросветучилищеге бердим. Экзаменге гиргенде магъа сагънадан таба шиъру охума тиледилер. Мен «Онегинни Татьянагъа кагъызын» охудум. Мени макътадылар. Янгыз шо заман сорама эсима гелди: «Мен китапхана бёлюкге тюшемен чи?» «Ёкъ, режиссёрланы гъазирлейген бёлюкге»,– деп жавап бердилер. Бираз ойлашып, шо магъа нечакъы да къыйыша деп къойдум. Сонг полланы жувагъан, чюпюрекни сыгъагъан кююн гёрсет дедилер. Олар рази къалды ва мен училищеге тюшдюм.

О заманларда бизде, Дербентде, Табасаран театр ёкъ эди, театргъа мен 2002-нчи йылда гелдим.

– Ондан алда не иш юрюте эдинг?

– Мен эрге бардым, биз Магъачкъалада тура эдик, мен ишлемей эдим. Мени эки къызым ва уланым бар.

–Къачан сиз актриса болма токъташдыгъыз? Шо сизин касбугъуз экенни къачан англадыгъыз?

– Ойлашма заманым да болмады. Янгы къурулгъан Табасаран театргъа актёрланы чакъырагъанда, магъа да айтдылар. Мен разилик бердим. Сагънадагъы чалышывум шолай башланды. Биринчи спектаклдерден тутуп хата болмагъанымны англадым.

– Сиз лап ушатагъан роль къайсыдыр?

– «Молла Насрутдиндеги»–Жумайсат.

– Спектаклде баш ролланы алмакъ учун не этме герек?

– Ишлеме тарыкъ. Обзюнгню аямай!!! Ачыкъ юрек булан ва театргъа

сююв булан!!! Шо заман сени къаравчулар да, иш ёлдашларынг да, театры ёлбашчылары да сююне туруп къабул этежек.

– *Сиз нечик гысап этесиз, актёрну касбусуна, гертиден де, уйренме боламы яда шогъар айрыча пагъму герекми?*

– Четим сорав. Актёрланы гъарисини сагънагъа гелтирген оъз ёлу, оъзтёрече сокъмагъы бардыр. Озокъда, охув да, билим де кёп затны бере. Театрда ишлей, сынав топлай туруп, даражаларынг арта, яратывчу кълукъчу гысапда гъар рольдан сонг оъсесен.

Пагъму – о да болмаса бажарылмай. Сени къастларынг, хыялларынг пагъмуларынг булан бир-бирин байындырып, толумлашдырып къыйышывлу гелме герек. Бир-бир адамлагъа: «Сагъа чы актёр болмагъа герек эди», – деп айта чы. Негъакъ айтмайдыр. Демек, онда тийишли билимлер алмаса да, сагъна оюнгъа пагъмуну йылтынлары бардыр.

– *Къайсы рольну гъакъында умут этесиз?*

– Оъзюню гъакъында къаравчуланы сселенивлерин тувдурагъан, хыйлы замангъа эсинде къалагъан,

олагъа таъсир этеген рольну къаравуллайман.

– *Сизин къаравузгъа гёре, актёрну касбусу авур юкмю яда кепине гелеген загъматмы?*

– Шо экисинден бирисин айырма тюше буса – кепине гелеген загъматдыр. Эгер де, театр авур юк болгъан буса, шону булан доланма не маънасы къала эди? Иш адамгъа сююнч гелтирме герек, шо заман къайтарышы да болар.

– *Янгыз драма яда комедия ролланы ойнайгъан актёрлар бола. Шондан кълутулма бажарыламы?*

– Актёргъа гъар тюрлю ролланы ойнамакъдан тартынма тюшмей. Режиссёргъа да ону гъар тюрлю спектаклдерде сынап къарама тарыкъ. Кёп зат оъзю адамдан гъасил бола. Оъзюнге тюз багъа берип, танкъытлы гёзден янашып бажарма герек. Озокъда, оъзюнг-оъзюнге адилли къыймат берме къыйын экенни англайман...

– *Спектакль тамамлангъан сонг, къаравчулар харс урагъанда сизин не гыслер кълуршай?*

– Гъар тюрлю спектаклдерден сонг тюрлю гыслеге тарыйсан. Бир-бирде къаравчулар эре туруп хыйлы заман харс урагъанда йылама сюесен.

– *Гележекке не йимик планларыгыз бар ва иш ёлдашларыгызны гыакында да эсгерсегиз, оравлу болар эди.*

– Шону гыакында менден де яхшы бизин директорубуз Алимурат Алимуратов хабарлажакъ. Ол астаракъ бизин яныбызгъа гирип гелип олтурду ва лакъырыбызгъа тергевлю кюйде тынглай эди.

Гъали театрыны ёлбашчысына сёз берейик:

– Бизин табасаран театрыбыз – уллу бир агълю. Коллективде 20-гъа ювукъ артист бар. Сагънаны усталары жагъил актёрлагъа кёмек эте. Наслудан-наслугъа сынав алышдырыв токъталмай. Масала, ДР-ни ат къазангъан артисти Ризван Аскеровну уланы актёрланы гъазирлейген факультетге заочно охума тюшген ва бизде ишлей. Пагъмулу жагъил актёр Аким Сайиталиев шо факультетни битдирген. Милли театрларда актёрланы жыймагъа, тапмагъа эпсиз къыйын–уллу къыйынлыкълар тувулуна, актёрлукъ пагъмулары бар буса да, ана тилин осал билелер! Башгъа театрлардан да чакъырып болмайбыз, неге туюл, олар да табасаран тилин билмей.

2017-нчи йылдан тутуп «Гиччи ватанымны маданияты» деген милли проектге гёре, бизин гъар йыл тышдан режиссёрланы, художниклени чакъырма имканлыгъыбыз бар. Масала, «Имеретени гелини» деген спектакльни Къабарты-Балкъар Республикадан гелген режиссёр Роман Табагов садды. Милли бийивлеге байлавлу Башкъыртстанны халкъ артисткасы Рамиза Мухаметшинаны уллу кёмеги болду. Художниклер-оранжировшиклер–Нальчикден. Озокъда, биз аслу тергевлюбюзню жагъил наслугъа беребиз, тек сагънабызны усталарына да гъюрмет этебиз. Муна бизин Гюлнаиса Агъаева, осуз театрда бир спектаклде оьтгери-рилмей.

Биз артистлерибизни гъар тюрлю къайдаларда иштагъландырма

къарайбыз. Неге десенг, алапалары сукъланардай туюл. Баш режиссёр Жанболат Гъабибов яратывчулукъ янына жавап бере, мени буса борчум– иш учун шартлар яратмакъ, гезикли яратывчу сапарларыбызны гыакында район башчылар булан сёйлешмек. Спектакль гёрсетмеге майданчасы ёкъ юртлагъа концерт программаларыбыз булан барабыз.

Тарихи-архитектура комплекс ва яшланы инчесаният школасы булан бирче Табасаран районда «Рубасны макъамлары» деген фестивалны оьтгерегенек дёрт йыл бола. Яшлар «Етти агъа-инини ва бир къызар-дашны» къаласында фестиваль къачан оьтгери-лежек деп къаравуллайлар. Бизин фестивалыгъа гъар йыл школаланы 300–400 охувчулары жыйыла. Биз ана тилде йимик, орус тилде де спектакллени ойнайбыз. Мисал учун, «Горянка» деген пьесабыз булан беш тав районда болдукъ.

Ватанны якълавчусуну йылында ва Уллу Уьстюнлюкню 80 йыллыгъында Мустай Каримни асарына гёре, «Бизин уйню сююнчю» деген янгы спектакль гёрсетилежек. Шону булан Поэзияны театры оьтгереген «Дагъыстанны макътагъанлар» деген фестивалде ортакъчылыкъ эте-жекбиз. Гъали сагънабызда «Хануманы» салма гъазирленебиз. Озокъда, Гюлнаиса Агъаева баш ролланы бири-син ойнажакъ.

– *Гъали лакъырыбызны тамамлай туруп, Гюлнаиса Сёйфуллаевна сизин лап да яхшы хасиятыгъыз къайсыдыр деп ойлашасыз?*

– Мен адамларда инг алдын яхшы янларын ахтараман. Хатиримни къалдыргъанланы тез гечемен. Бир затгъа да къармай, адамлар бир-бири булан парахатлыкъда яшама боладыр деп гысап этемен.

Виолетта Ратенкова

Уьч ананы анасы

Гюмез кёкде янгыз къушну гёргенде,
Къайнап-къайнап гете мени къарыным,
Гёнгюревюн эсге сала анамны,
Янгыз къушну йылав къатыш сарыны.

Гёгюрчюн Атаева

Бу очеркимни кѐп тезде, гюнагъларындан Аллагъ гечсин, хамавиюртлу (Хасавиюрт район) Павхан Атаева сав заманда язгъан эдим. Арадан нечакъты заман гетсе де, ону къыйынлы ва таъсирли къысматы, эсге алывлары унутулмай. Айрокъда, агълюсю, эркъардашы давгъа гетип, оланы нечик гѐзлегенни, доскъардашгъа, къайынлагъа намуслу, гъалал къуллукъ этип, асил кюйде яшагъаны яш наслуну тарбиялавда жагъыл аналагъа бир уллу уьлгю болуп токътай. Шону учун журналгъа бермекни алив гѐрдюм.

Мен бу очеркимни оърдеги дѐрт сатыр булан башлагъаным негъакъ тюгюл. Мен оьзюню гъакъында хабарлама сюеген ана – уьч ананы анасы хамавиюртлу Павхан Атаева. Бюрюшмелер торлагъан асил бетине, тангда явгъан къар йимик, аппа-акъ чачларына къарай туруп, ону уллу этген йыллар тюгюл, къайгъылар деп эсеме геле. Яшавуну инг де гѐзел йыллары давгъа къаршы гелип, инче гъисли къатынгишини башындан не къыйынлар оьтмеген.

Павхан баживню къолунда эки къызын да къоюп, агълюсю Багъавутдин 1940-нчы йылда, ондан 6 ай алда буса эркъардашы Оьздемир армиягъа гетелер. Ол къайнанаасы Халипат, къайнуланлары Мугъажир, Мавлет булан къала.

1941-нчи йыл. Дав башлана. Шондан улан тувмай..., къайгъы тува. Шону оту Павхан баживге де, ону йимик нечесе давгъа аявлу адамларын узатгъанланы юреклерине къабуна. Узакъ дав йылланы Павхан бажив колхозда да, уьйде де, эргишини де, къатынгишини де къуллугъун яш башына алып юрюген. Мамукъ жыя, будай ора, гъабижай арчий, окоплар къаза, авлакъларда чѐп ала, сув сала, къайсын-бирин айтайыкъ. Гъасили,

колхозда не иш бар буса, шону кютюп гелген.

– Воллагъ къызым, янгыз мен тюгюл эдим, шо вакътилерде мени йимик бары халкъ да къыйналды. Ишге 6 чакъырым ѐл юрюп яав бара эдик. Гечиксек, эки иш гюнюбюзню санамай эдилер. О йылларда ашлыкъ да, алапа да бермей, иш гюнлер яза эди. Уьстевюне, эт, йымырткъа, май булан налог да тѐлейбиз. Авлакълан гъабижай арчий туруп, гече де къайтмай эдик.

Шолайлыкъда, агълюсюню де, эркъардашыны да савун да, оьлгенин де билмей, арадан 4 йыл оьте. Бир гюн, 6 сажын ер де алып, халкъ булан бирче авлакъда ишлеп турагъан вакъти. Ариден экев къол силлеп, тарлавадагъыланы бирисини атын айтып чакъыра. Кимге къычырагъанны англап битмейлер. Ювукъдагъылар Павхан баживге къарап икрам этелер. Ол, эсер-месер болуп, къол силлейгенлеге багъып юрюме башлай. Артдагъы вакътилерде башы къайгъыдан чыкъмагъан Павхан бажив гъали де ким оьлген экен деп, къолу-буту къартыллап, абат алып болмай: «Айтыгъыз хари, не болгъан?» – деп тарлана.

– Юрюймен, юрюймен, юрегим торгъа тюшген жымчыкъдай тырпыллай, къувун салгъанланы янына етише битмеймен. Бригадир де, къырындагъы гиши де бир-бирине къарагъан сайын юрегиме от къуюлуп: «Гъей, не бар, айтыгъыз дагъы», – деп ялбараман. Сююнчю, сююнчю дегенде: «Оьздемирден кагъыз бармы?» – деп сорадым. «Тюгюл, Багъавутдинден кагъыз гелген», – дегенде, адашып, сѐзсюз къалдым. Багъавутдинден кагъыз геле деп кимни эсинде бар эди.

Шосагъат ону авлакъдагъы бары да адам аралап къоя. Бирлери йылай, бирлери кюлей. Давну къайгъылары

сююнчлерин сѣндюрген адамлар шат хабаргъа инанып битмей. Бригадир Павхан баживню де, ону къызардашы Рашияны да уюне йибере.

Орта ёлда атланы къувуп, арбагъа да минип къайнуланы Мавлет, къызлары Жавгъар да, Мадина да ёлугъа. Эки де къыз обзлер гиччи буса да, бу улду сююнч экенин англап: «Мама, татадан кагъыз гелген», – деп гъуя-гъарай салалар. Барысы да арбагъа да юкленип, уюне къайталар. Къараса, ожагъына сав юрт жыйылгъан. Олар абзаргъа гиргенде: «Кагъызны Павхангъа беригиз, ол хатындан таныжакъ», – деген сес чалына. Багъавутдинден гелгенге бирев де инанып битмей. Павхан бажив саламатлыгъындан кагъызны алма уяла, тартына. Нечик де, кагъызны ачып къарап, шо агълюсюнден экени билдире.

Багъавутдин давну биринчи гюнлеринде асгер бёлюю булан есир-

ликге тюше. Дав битгенде оланы совет солдатлар азат эте. Сонг ол, буйрукъгъа гёре, уьч ай армияда туруп, уюне къайта. Уьгълюсю къайтгъанындан Павхан бажив толу кюйде сююнуп болмагъан. Ол къайтгъан давдан ону биргине-бир эркъардашы белгисиз тас болгъанлыкъ ону къуванчын сувутгъан.

Агълюсю уюне гелгенлигинден къуванып да, инанып да битгенчеге, къыснат оланы бирдагъы керен бавурун сызлатдырып сынай. Бу гезик Багъавутдинни, есирликге тюшгени саялы ю йыл туснакъ этип, Шахты деген шагъаргъа бакъдыралар. Павхан баживню юрегине окъ йимиктийгеначчыхабарону дагъыда къакълыкъдырып йибере.

Янгыдан кагъыз гёзлев... къайгъыдан-къайгъы. Барын да айтмагъанда да, оланы уюне адамлар гелип, ону ягъын сындыргъаны да азмы эди? Атасыны бетин гёрмей ба-

ласы, уланым деп ругъланмай атасы, Павхан бажив гёмген авлети салгъан дерт де анагъа таманлыкъ этмейми?

Огъар, жап-жагъыл инсангъа, башындан гетген дертли алатолпан-ланы эсгерме, озокъда, тынч тююл. Бир мягълет ол сёзсюз пысып да турду. Сонг теренден кюстюнюп, лакъырын узата: «Уйлерибизни тюнтме гелгенде мен абзарда айланып тура эдим. Экев бар эди. Олар биз Багъавутдинге тиеген пайны алмагъа гелгенбиз деди. Мен де 6 йыл армияда туруп гелген Багъавутдинни неси болсун, шу сиз гёреген уйлер де, мен де, уъч яш да барбыз», – дедим.

Ону сёзюне къулакъасмай, парт деп уюне гирип, чемоданын хоталап, алтын гьалкъаларын, атласын, ярты тигилип къалгъан эргиши гёлекни, эки кийизин ва дёрт малын да чыгъарып алалар. Чемоданда чы мамукъгъа чырмалып дагъы да алтынлары болгъан. Мамукъ деп тургъан буса ярай, шоланы къоялар. Гелгенлени бириси: «Къатынгишини сыргъаларын къояйыкъ, о бек юрегине авур тиежек, къулагъындан алмагъа арыв тююл», – деген заманда, Павхан бажив: «Шоланы алсагъыз да къайырмайман, тек шо ярты тигилген гёлек къайнуланымники, шону къоюгъуз хари», – деп тилеген. Шо заман гёлекни ону алдына багъып атгъанлар.

Къыйынмы яда тынчмы, тек яшав узатыла. Айда эки керен Хасавюрт райондагъы Хамавюртдан Магъачкъалагъа барып, агълюсюне посылкалар йибере. Нечакъы геч къалса да, юреги уюнде. Къайнана Халипат бозарып, ичибушуп къалар деп, бир тирет де дос-къардашында гече къалмагъан. Павхан баживню башында аз намуслар ёкъ. Уй-эшик, къайнана, къайнуланлар, яшлар...

Къайнуланы Мавлетге яхшы той да этип, къатын ала. Мавлетни кёп

сюегенлигинден ону биринчи авлети Давлетни де алып, обзюне улан этип обсдюре.

ю йыл туснакъ болжалы битип, Багъавутдин уюне къайта. Башлап МТС-де бригадир, сонг совхозда кассир болуп ишлей. Шо йылланы ичинде Павхан баживню къайнана, бек авруп, тёшекге тюше. Беш йыл ярым огъар, обз анасына йимик, уьстюн-боюн жувуп, алышдырып, гиччи яшгъа йимик къуллукъ эте.

Арадан кёп заман оьтмей, обзюню аявлу ата-анасына, олардан кем гёрмеген къайнана, эркъардашы йимик сюйген къайнуланы Мавлетге, улан этип сакълагъан Давлетге яс эте. Арт-артындан барын да гёмюп, уллу къайгылар гёре, къара опуракълар уьстюнден чечилмей.

Павхан бажив де, Багъавутдин де ожакъ къургъанлы 50 йыл бите. Павхан бажив уйленген йылларына чомулгъандай, ойгъа тюшюп, сёзюн давам эте.

– Багъавутдин де, мен де къардашлар эдик. Мен ону атасына уллу амай деп айта эдим. Алдын булкъалар бола эди. Онда экибиз де бирче бара эдик. Ол мени уйге де етишдире эди. Мени огъар бережек этгенни де билмей эдим. Бир гюн авлакъда каза уруп тураман. Къарайман, Багъавутдинни атасы да, ону иниси де казалар да тутуп ишге геле. Гы, гъали мен оланы янына барып, Багъавутдинни итти казасын алайым чы деп, тувра уьстюне юрюдюм. Олар экиси де мени гъакъымда лакъыр этип тура болгъан. Къырыына етишип, бирисини казасын алып, къарайман – онуки тююл, башгъасын алдым – о да тююл. Сонг бурулуп, ону атасына: «Уллу амай, Багъавутдинни казасы къайда? Ону неге алып гелмегенсиз?» – деп сораيمان. Ол да: «Воллагъ, билмеймен, къолубузгъа тюшгенин алгъан эдик», – деди. Сонг заман ге-

тип, Багъавутдинге гелешингенимни билдим.

Шолайлыкъда, Павхан бажив агълюсю де, къайнанасы да булан бирче 50 йыл яшагъан. Шо йылланы боюнда бир гезик де «сен, мен» деп айтмай, бирисини де кепин бузмай, татывлу, бавурлу тургъанлар. Павхан бажив бек саламат, асил, сабур къатын. Лакътырыбызны узагъына оъзюню къыйынына чул бермей, эки сёзюню биринде: «О йыллар янгыз магъа тюгюл, бары халкъгъа да къыйын эди», – деп къоша. Озокъда, о да тюз. Тек ону йимик биринден-бири авур къайгъылар да гёрюп, халкъгъа уългюлю де болуп, ожагъын да, ишин де мекенли кюйде юрютгенлер кёп аздыр.

Олай да, 50 йылны узагъына къайнананы бир де хатирин къалдырмай къуллукъ этген, къайнуланларын оъз амалларыдай сюйген, ругъдан тюшмей яшагъан гелинлер, къатынгишилер къайда бар?

Шоланы бирин де къошмагъанда да 50 йыл агълюсюне абур, сый этип, юрегин бузмай татывлукъда яшагъаны да негер де тиймейми? Башгъа ол сююп де уйленмеген.

Дагъы да мен айтсам, агълюсю авруйгъан заманларда гечеси-гюню булан ону башлыгъындан таймай, яшавуну ахырынчы мюгълетлерине ерли гёнгюн алгъаны дюньяны малына тиймейми? Агълюсю гечингенде, ол: «Адаршай абзарынга-уьюнге, абзарында мени къойгъан кююнге», – деп, ичкъынып сарнап йылагъан. Ону олай айтагъаныны маънасы абзарда Багъавутдинден сонг бёрк гийме адам ёкъ экенге.

Павхан бажив оъзюню асил къумукъ къылыгъын, саламатлыгъын сакълап, биревню де гёнгюн кюлетмей яшайгъаны 83 йыл бите. Не-чакъы къыйынлыкълар гёрсе де, бир де яшавгъа кант этмеген. Бугюн

буса ол отавунда янгыз къалгъан. Шолай айтагъаным, бирев де къарамай къойгъан деген маънада тюгюл. Ону жанынга не герек, анабыз, деп турагъан уьч къызы (Жавгъар, Мадина, Гёгюрчюн) да, ону оъзденлигинден, таза, гъалал кюйде яшагъан яшавундан оьктем болагъан, ону алдында баш иеген дос-къардашы да, огъар гьюрмет этеген юртлулары да бар. Янгыз деп эсгерегенимни себеби де шулай. Фазу Алиева: «Къатынгишини оьмюрюнде уьч аркъатаяву – уьчэркеги болмагерек. Биринчиси – атасы, экинчиси – агълюсю, уьчюнчюсю – уланы», – деп айтгъан. Мен буса дёртюнчюсю эркъардашы деп белгилер эдим. Тек ону къошсам да, къысмет Павхан баживге шоланы бирисин де къоймагъан.

Гъар гезик сизин уьстююзге къызыларыгъыз барагъанда, яп-янгыз уьйде, печни алдында къанаты сынгъан къуш йимик буюгъуп, сиз гёрген, къарныгъызны гюйдюрген къайгъылар кьоргъашын къуйгъандай хозгъалмагъа къоймай, ичигиз толгъан дертлер денгизлердей ташып, юрегигизни кьутуртуп йибереген мюгълетлеригиз де сизин янгызлыгъыгъызны бёлюп болмагъанына талчыгъалар. Мен де, сизин оъзюмню анам йимик гёрюп, сизге гелген сайын къызыгъыз, бизин пагъмулу, сююмлю шаирибиз – Гёгюрчюн Атаева язгъан сатырлар эсиме тюшюп гете:

*Ягъаларда янгыз терек гёргенде,
Ялын уруп гете мени боюма.
Ягъаларда янгыз къалгъан терекдей,
Янгыз анам гелип гете оюма.*

Паху Гъайбуллаева

Дорогая Мария Петровна!

У каждого человека в жизни есть люди, сыгравшие важную роль в становлении их личности. Есть такие люди и в моей жизни. Их всего несколько. Одна из них – Бамматова Мария Петровна. Она для меня безусловный авторитет.

Мария Петровна, заслуженный работник культуры Республики Дагестан, долгие годы проработала заместителем директора научной библиотеки ДГУ им. В.И.Ленина. Мы с ней познакомились на одном из вечеров интеллектуально-философского клуба, который возглавлял Леопольд Николаевич Панич-Качалаев. Был когда-то такой клуб в Махачкале. И вечера

этого клуба проходили в научной библиотеке, а конкретно в её кабинете.

Это женщина удивительной судьбы и большой силы характера. Она немка по происхождению. В последние годы она проживает на своей исторической родине в Германии. Мария Петровна – российская немка. Она фундаментально образованный человек – имеет

пять красных дипломов. Большую часть своей жизни она прожила в Дагестане, в Махачкале, и всем сердцем любит наш горный край. Здесь у неё осталось огромное количество друзей, по которым она, бесспорно, скучает.

В Дагестан она приехала совсем девчонкой после школы поступать в институт. Школу окончила в Казахстане, в Актюбинске. Так сложилось, что и личное счастье она нашла в Дагестане. В Махачкале родился её единственный сын Михаил. Здесь он получил образование. В Германии с дипломом Дагестанского государственного университета не было никаких проблем, так что сын Марии Петровны смог после переезда туда повысить свою квалификацию и устроиться на работу.

Сама Мария Петровна тоже оказалась востребована в Германии,

там нашли достойное применение её большому опыту библиотечного работника и обширным познаниям в области книговедения. Уже после переезда, превосходно выучив немецкий язык, она нашла работу библиотекаря в гимназии, которой уже 600 лет. Причем сама систематизировала гимназическую библиотеку, в фондах которой хранятся такие уникальные издания, как раритетные словари братьев Гримм и много других интересных книг. (В Германии, кстати, братья Гримм больше известны как лингвисты, а сказки – это их хобби). Удивительно и то, что за пределами Дагестана тоже Мария Петровна не перестает служить его культуре: она постоянно запрашивает книжные новинки о Дагестане и рассказывает всем, кто интересуется, что представляет собой наша республика, какие в ней проживают народности, чем занимаются и чем интересны.

По приглашению Марии Петровны я и сама два раза посетила Германию, страну моих любимых поэтов, писателей и философов. Было это в 2004 и 2007 годах. Так что европейское святое правило жизни, по которому первые тридцать лет жизни молодому человеку надо учиться, вторые тридцать лет путешествовать и оставшиеся тридцать писать, я исполняю по мере своих возможностей.

А в 2007 году, будучи уже в Германии, я по шенгенской визе путешествовала и по Европе. Эти путешествия оставили неизгладимый след в моей душе. Была в Голландии, Бельгии, Люксембурге и во Франции. Будучи в Люксембурге, сидя прямо на брусчатом полу красивой площади Европы, под ясным звездным небом, об-

рамленным прекрасными старинными зданиями, слушала концерт классической музыки. Несколько дней прожила в Париже. Посетила Лувр, где любовалась Моной Лизой в шестом зале. Увидела покои Ришелье, греческий зал и Венеру Милосскую. Сидела на лестницах Монмартра, прошлась по площади художников. Долго стояла под сводами Сакри Кёра, гуляла в окрестностях Версаля. Поднималась на Эйфелеву башню, мокла под дождём у Нотр-Дама. Обедала в студенческом кафе в Латинском квартале, почтила своим вниманием Сорбонну, посетила Манхеттен на Сене, каталась на речном трамвае под песни Ива Монтана, дышала парижским воздухом и писала стихи.

По следам этих путешествий вышел целый цикл моих статей: «Из Махачкалы в Париж и не толь-

ко...» под рубрикой «Из дальних странствий возвращаясь» в газете «Махачкалинские известия». И я безмерно благодарна Марии Петровне за эти незабываемые путешествия и впечатления! А для того, чтобы прояснить, какое всё-таки отношение этот рассказ имеет к теме Великой Отечественной войны, мне надо вернуться к самым истокам немецкого вопроса в нашей стране.

Немцы России...

Когда и почему они оказались в нашей стране? Корни «немецкого вопроса» уходят вглубь веков. По свидетельству историка Н.М. Карамзина, появились немцы в России в конце первого тысячелетия нашей эры. Стремясь ослабить свою зависимость от Византии, русские князья устанавливали

отношения со странами Западной Европы. Так, в ответ на письмо вдовы князя Игоря Ольги в 961 году в Киевскую Русь была направлена представительная делегация во главе со священнослужителем Альбертом. Русские князья завязывают с немцами родственные отношения через брачные союзы. На немках были женаты сыновья князя Ярослава. В целом исторический анализ показывает, что часть современных немцев – потомки немецких рыцарей, которые, начиная с конца XII века, вторгались в прибалтийские земли. Другие появились на Руси по приглашению славянских князей.

Особое место занимает царствование Петра I. Не случайно его самого называли «учеником немецкой слободы» – при Петре она стала цветущим предместьем Москвы. Организованное переселение немцев началось при Петре на основе манифеста 1702 г. На призыв Петра переехать в Россию откликнулись тысячи военных, ученых, учителей, художни-

ков, архитекторов, помогавших ему «прорубить окно в Европу» и строить новую столицу Российской державы.

В царствование дочери Петра Елизаветы встает проблема колонизации обширных пространств в бассейне реки Оки, верхней и средней Волги. Необходимость введения в хозяйственный оборот плодородных земель и побудило русское правительство начать освоение этих земель.

Екатерина II, будучи ещё великой княгиней, женой наследника русского престола, также хорошо понимала экономическое значение освоения новых территорий и увеличения народонаселения страны. Придя к власти, чтобы укрепить российскую государственность в пограничных районах и освоить природные богатства, Екатерина принимает решение о колонизации края. В Россию прибыли немцы преимущественно из Пруссии.

Так вот с тех древних времён предки Марии Петровны жили в России. Терпели гонения во вре-

моя Второй мировой войны, как и многие другие российские немцы. Когда открылась граница и немецкое правительство стало заботиться о своих гражданах, волею судьбы ставших иностранцами, и приглашать их обратно в свою страну, семья Марии Петровны тоже переехала в Германию.

Этот рассказ будет неполным, если я не впишу сюда историю рождения Марии Петровны. Она по удивительному стечению обстоятельств родилась в Германии. В первые годы Великой Отечественной войны российских немцев, которые проживали на границе с Украиной – село, если не ошибаюсь, называлось Малиновка – погнали в Германию, в том числе и семью Штиль (фамилия Марии Петровны в девичестве). И так было суждено, что Мария Петровна родилась уже в Германии, а именно – в Берлине. Правда, отец Марии Петровны считал для себя невозможным находиться в стране, где правит фашистский режим во главе с ненавистным Гитлером, и при первой же возможности уехал оттуда с семьей в товарном вагоне.

Мария Петровна вспоминает, что она с детских лет испытывает необъяснимо теплое отношение к француженкам, и объясняет это тем, что, оказывается, тогда же, в Берлине, некая француженка подарила ей вышитое детское белье, которое у неё украли в том самом злосчастном вагоне.

После возвращения в СССР отца отправили на исправительные работы, а семью депортировали в Казахстан. По рассказам Марии Петровны, они жили в землянке, где вместе с ними проживал и домашний скот. Отца она видела

всего один раз в жизни. Было ей уже где-то три-четыре года, когда мужчина в кандалах с конвоем пришел к ним во двор. Каким-то шестым чувством она почувствовала, что это он, и бросилась ему на шею с криком: «Папа!» Больше она его не видела.

Мария Петровна рассказывает, что дома они говорили на одном из диалектов родного немецкого языка, что бабушка помогала ей изучать звездное небо и рассказывала, что их далёкие предки прибыли на землю с Большой Медведицы.

Удивительно и то, что Большая Медведица, о которой рассказывала бабушка Марии Петровны в её детстве, каким-то мистическим образом имеет отношение и к моему отцу. Мне как-то снилось – назовём это сном, потому что у меня нет другого объяснения этому мистическому реализму, который зачастую присутствует в нашей жизни, – что мой отец, одетый в шубу из козьей шкуры, в какой-то момент собрался в звезду в области сердца и улетел на Большую Медведицу.

Мария Петровна не очень хотела переезжать в Германию, потому что весь её мир оставался тут, но ей это необходимо было сделать, так как там уже жили её старшие сёстры, к которым она была очень привязана. Уже живя в Германии, она перенесла инсульт, и Михаил, сын её, заботливо ухаживает за матерью.

В июне был её день рождения, и я от всей души желаю ей крепкого здоровья и долгих светлых дней жизни!

Хамис Шамилова

ВСЕРОССИЙСКИЙ
НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКИЙ
«ЯРКИЕ КРАСКИ И БЕСКОНЕЧНЫЕ
ВОЗМОЖНОСТЕЙ В
ОНКОЛОГИЧЕСКОМ
27 ОКТЯ

Шёпот боли и свет надежды: *путь доктора Амины Магомедовой*

В тишине кабинета клиники «СИНТЕЗ-М», где воздух наполнен не только запахом антисептика, но и теплом материнской любви, начинается новый день доктора Амины Магомедовой – невролога, чьи руки и сердце расшифровывают немые письма боли.

Амина Хизриевна Магомедова – главный врач клиники «СИНТЕЗ-М», невролог высшей категории, человек, чья судьба сплелась в узор стойкости, доброты и безграничной любви.

Веками народ Дагестана передавал ценности семейной гармонии и стойкости духа. Эти традиции закодированы в сердце Амины: она не просто врач, она хранительница семейных ценностей, нежная мать, слышащая боль каждого. Ее забота – мягкое прикосновение, способное утешить сердца, охваченные страхом.

Рано утром в кабинете уже раздается тихий разговор. «Ваша боль – это письмо, которое тело пишет душе. Давайте прочтём его вместе», – говорит женщина в белом халате, положив ладонь на запястье пациентки. Для Амины Хизриевны 28 лет врачебной практики – это 28 лет расшифровки таких писем.

Она всегда знала, что станет врачом. С самого детства девочка, пусть и на кукольных коленках, оттачивала своё будущее мастерство, прислушиваясь к каждому стуку своего маленького молоточка. Ещё профессор Владимир Лихтенштейн, невролог и коллега её мамы, когда-то предсказал: «Эта девочка обязательно станет врачом, её сердце создано для исцеления».

Амина Магомедова начала свой путь в медицине с искренним желанием помочь людям, облегчить их боль. От стен Дагестанской медицинской академии (1997 г.) до кабинета главного врача «СИНТЕЗ-М» её дорога стала воплощением верности призванию. Год интернатуры в нейрохирургии (1997–1998), 17 лет во главе неврологического отделения больницы ФМБА (2000–2017), звание врача высшей категории (дважды подтвержденное – 2012, 2017) – всё это ступени, сложенные в пирамиду мастерства. На стене рядом с Почетной грамотой ФМБА (2013) и дипломом «Лучший врач ФГБУЗ ЮОМЦ ФМБА России» (2018) – скромный молоточек. «Он учит меня: за каждым „ой!“ скрывается история целой жизни», – говорит Амина Хизриевна, касаясь семейной реликвии.

Ее профессионализм подтвержден многочисленными наградами, а имя стало синонимом надежды для пациентов, с которыми она делит не только болезни, но и мечты о будущем без боли.

Двадцать лет назад к ней пришла девушка с «усталостью глаз».

Но дрожь пальцев, едва уловимая, заставила Амину Хизриевну отменить все встречи: «Срочно на МРТ!» Диагноз – доброкачественная опухоль, сжимавшая мозг, как корни векового чинара – камень. Экстренный перелет в Питер, операция... С тех пор каждый год 8 Марта ко мне приходит супружеская пара, и супруг говорит: «Спасибо вам за то, что спасли мне жену и мать моих детей». Такие истории спасения, сильные и трогательные, словно драгоценные камни горных вершин, навсегда остаются в памяти.

Её мастерство выковали наставники Шихшунат Мутаевич Мутаев, превращавший отчаяние в надежду силой рук, и Светлана Алиевна Омарова, научившая слышать «паузу между жалобами». Именно Светлана Алиевна привила Амине Хизриевне умение видеть в каждом пациенте не просто набор симптомов, а личность со своей историей и переживаниями. Её слова стали девизом в работе Амины Хизриевны.

Заветы этих учителей стали фундаментом клиники «СИНТЕЗ-М», где с 2018 года Амина Магомедова совмещает руководство с ежедневным приемом. «СИНТЕЗ-М» – не просто медицинское учреждение, а место, где человека слышат и поддерживают, где чувствуется искренняя вера в лучшее.

День Амины Магомедовой проходит в ритме лезгинки. Утром – завтрак с семьёй. Полдень – приём пациентов. Сумерки – звонки от пациенток: «Доктор, страх снова сковал грудь...» Но как любящая мать она всегда находит время для своих детей, несмотря на занятость и усталость. Амина Хизриевна – человек, в чьём каждом

движении чувствуется уверенность и ответственность. Её дом – крепость семейных ценностей, где тепло и уважение царят в каждом слове. А её дети растут в любви и заботе, ведь их мама – пример силы духа, стойкости и доброты.

«Здоровье – это гармония между доверием пациента и профессионализмом врача», – отмечает доктор. Её клиника манит не современными аппаратами, а правилом: «Приходите, когда сердце шепчет тревогу, а не когда боль кричит». Для Амины здоровье – это не просто отсутствие болезни, это гармония души и тела, которая рождается в сердце женщины-дагестанки, что гордится своими корнями и умеет нести свет даже в самые тёмные времена.

Пройти мимо Амины Магомедовой – значит упустить, что настоящая сила – в заботе о ближнем. Она воплощение женской мудрости и любви, опора для сообщества, хранитель здоровья и счастья.

Во время интервью вдруг распахивается дверь: «Амина Хизриевна! Прошла весь базар – ни одной слезинки боли!» И доктор с Почетной грамотой ФМБА и званием лучшего врача обнимает ее: «Это наша победа, родная!»

Главная награда для доктора – улыбки счастливых людей, возвращающихся к жизни. Поистине, сила дагестанской женщины – в умении превращать боль в крылья надежды. Амина Магомедова дарит пациентам эти крылья – и они возносят души людей к исцелению.

Саният Эмирова

Сулакский каньон. Фото Инны Гаджиевой

Кумторкалинский район, бархан Сарыкум. Фото Инны Гаджиевой

ИНДЕКС ПМ818

4 651116 280082

Свободная цена

6 +